

En mio. økologiske juletræer

Fair Seed i Midtjylland har omlagt sin juletræs- og pyntegrøntproduktion til økologi, og de første økologiske juletræer er spiret i såbedene på planteskolen.

4 AKTUELT

Efterafgrøder er ren business

Med korn og bælgssæd på rækker får Anders Lund, Brædstrup, stærkere efterafgrøder, mindre ukrudt og bedre jordstruktur. Nu forsøger den eksperimenterende planteavl sig også med direkte såning.

8 MARK OG STALD

God høst for Samsø Mel

Samsø Mel har eksisteret i to år og har efterhånden høstet så mange kunder, at parret bag gårdmølleri, Ida og Morten Kristensen, tror på en fremtid for virksomheden, men likviditeten er stadig en udfordring.

20-21 MAD OG MARKED

ØKOLOGI & ERHVERV

30. oktober 2015
nr. 576
35. årgang

Dansk And i Struer har slagtet de første fjerkræ

Side 18-19

Grøn omstillingsfond slagtes i finanslovsudspil

I forslaget til Finansloven for 2016 er midlerne til 'Grøn omstillingsfond' fjernet. Fonden har blandt andet finansieret Økologisk Landsfor- enings succesfulde føde- varerådgivning

FINANSLOV 2016

AF IRENE BRANDT

Erhvervs- og vækstminister Troels Lund Poulsen har fjernet støtten til

Grøn omstillingsfond på Finansloven 2016. Men det står hen i det uvisse, hvorfor ministeren har truffet denne beslutning, som blandt andet kommer til at ramme den meget roste økologiske fødevarerådgivning, som Økologisk Landsforening står for.

Økologi & Erhverv har spurgt ministeren om, hvorfor regeringen sløjfer Grøn omstillingsfond. Der er tale om 5 mio. kr., heraf 0,2 mio. kr. til administration i ministeriet. Ministeren har ikke besvaret spørgsmålet.

I Økologisk Landsforening undrer man sig over beslutningen - ikke mindst fordi Den økologiske Føde-

varerådgivning er blevet fremhævet af både Vækstteam Fødevarer samt Natur- og Landbrugskommissionen, som et effektivt redskab for produktinnovation og afsætning i mindre, økologiske virksomheder. Begge anbefalede en støtte til Økologisk Fødevarerådgivning, ligesom VK-regeringens ØkologiVision identificerede produktudvikling som en væsentlig vej til lønsomhed i økologisk produktion.

Rådgivning giver vækst

- Vi har gennemgået oplægget til FL2016. Og vi er meget kede af, at

regeringen sløjfer de midler, der er afsat til Økologisk Fødevarerådgivning i Økologisk Landsforening. Vi mangler ét af de år, der var afsat midler til. Ikke nok med, at det saboterer et sundt erhvervspolitisk vækstinitiativ, det stritter også direkte imod regeringens egen politik om at sikre beskæftigelse og vækst i landkommunerne, siger Per Kølster, formand for Økologisk Landsforening.

I følge foreningen har Økologisk Fødevarerådgivning givet mindre virksomheder let adgang til konkrete råd om produktudvikling, og tilknytter gastronomiske, emballerings- og

afsætningskompetencer til virksomhedernes produktinnovation.

- Initiativet har sikret udvikling af et stort antal nye produkter for relativt få midler, fra charcuteri-produkter til nye varer fra mikro- og småmøller, bagere, mejerier, og frugt- og grønt-producenter. Og indsatsen medvirker til en øget værditilvækst og jobskabelse i økologisk landbrug og i landdistrikterne, ligesom flere mindre landbrug bliver konkurrencedygtige via diversificering og produktion af flere råvarer af højere kvalitet, siger Per Kølster.

MENNESKER & MENINGER

Regeringen taler med to tunger om økologi

FL2016: Dagbladet Information har set nærmere på misforholdet mellem, hvad miljø- og fødevareminister Eva Kjer Hansen siger, og hvad hun gør. I anden udgave af ICROFS-publikationen, Ny viden om økologi har ministeren skrevet forordet, hvori man blandt andet kan læse følgende:

»Supermarkedernes hylder med økologisk mælk, æg og grønt bliver tømt hurtigere, end landmændene kan nå at fylde dem op. Derfor er der plads til endnu flere danske økologiske landmænd.«

Målsætning forsvandt

Forordet blev publiceret to dage efter at Eva Kjer Hansen valgte at droppe målet om at fordoble det økologiske dyrkede areal i 2020. Og det sender nogle blandede signaler, mener formand for Økologisk Landsforening Per Kølster:

- Man siger med den ene hånd, at man gerne vil fremme økologien, men med den anden hånd vælger man ikke at fastholde målet om at fordoble arealet. Det er modstridende, siger Per Kølster til Information. Han tilføjer:

- Vi har brug for, at regeringen klart siger: Det er dén vej, vi skal med dansk landbrug. Det går jo godt - flere og flere lægger om til økologi. Så det er det helt forkerte tidspunkt at sende blandede signaler og skabe usikkerhed.«

Samme holdning har René Christensen, der er landbrugsordfører i regeringens støtteparti, Dansk Folkeparti:

- Førhen har det stået meget tydeligt, hvad vi ville med økologien. Nu dropper man målsætningen om at fordoble arealet, men hvorfor dog ikke have sådan en målsætning?« spørger han.

LEDER

AF PER KØLSTER

Er der nogen i landbruget og fødevarevirksomhederne, der kender til love og regler, så er det os økologer. Ganske og aldeles frivilligt underlægger vi os et 'plus-sæt' af reguleringer, som vi fastholder for at sikre økologiens troværdighed og budskaber. Og var verden, som man kunne drømme om, så ville vores økologiske regler erstatte i hobevis af andre regelkomplekser, som er skabt for at få styr på uheldige virkninger af gældende landbrugspraksis.

Eksemplerne er utallige. Miljøregulering burde eksempelvis være overflødig. Regler bør i sig selv fremme enkle, miljørigtige og sunde metoder. Og så skal de være til at administrere både for den, der er underlagt reglerne, og for den, der skal udføre kontrollen. Regler skal være enkle, logiske og gennemskuelige, så risikoen for at overtræde dem alene kan skyldes fortsæt. Men sådan er det ikke i almindelighed i landbruget og i særdeleshed ikke i økologien. Guderne skal vide, der er meget, der kan gøres nemmere og bedre uden at slække på sikkerhed og principper.

Det er derfor med kyskhånd at vi kan tage imod miljø- og fødevareminister Eva Kjer Hansens nærmest guddommelige felttog mod overimplementering. Vi har stribevis af forslag parat - for eksempel til hvordan vi kan skabe regler, der sikrer mere natur, nemmere tilskudsadministration og smidige miljøgodkendelser, og om hvordan vi nemmere kan håndtere vores dyr, hvordan vi kan

Per Kølster tager med kyskhånd mod miljø- og fødevareminister Eva Kjer Hansens nærmest guddommelige felttog mod overimplementering.

slippe for at kassere store mængder. Det er derfor med kyskhånd at vi kan tage imod miljø- og fødevareminister Eva Kjer Hansens nærmest guddommelige felttog mod overimplementering, medicin og meget, meget andet.

Nogle af disse forslag er nye og en logisk følge af de diskussioner og vedtagelser, som parterne i arbejdet med den tidligere regerings handlingsplan kom frem til. Nemlig det, der handlede om, at skal man for alvor rykke for økologien, skal dens forvaltning tænkes ud af boksen og på tværs af siloer.

Andre forslag er gamle og handler om at gøre livet nemmere ved mindre justeringer af eksisterende regler. Vi har sager, som vi har rendt ministerier og styrelser på dørene med i årevis, sager som kan få embedsmænd fra top til bund til at vende det hvide ud af øjnene, fordi vi udfordrer gældende normer.

Store såvel som små tandhjul skal smøres eller udskiftes. Det er økologiens væsen - omlægning og forandring - og en af økologiens gaver til landbrugs- og fødevareverdenen. Og jo mere turbo der kan sættes på en radikal nytænkning af reguleringen, des nemmere bliver det at lægge om, og jo mere attraktivt skulle det gerne blive at komme med i den økologiske verden fra jord til bord.

Selvom ingen kan være i tvivl om, at det nok var lidt dårlig timing, at ministeren aflyste sit eget fordoblingsmål for 2020, så kan det være, at den drivkraft, der ligger i at gøre det nemmere at kaste sig ind i økologiens rækker, kan forstærke den udvikling, vi ser lige nu, og som virker ustopelig: Eksporten har vækstrater, der er imponerende.

Detailhandlen kan ikke få økologiske varer nok. I de store gryder er økologien nærmest ved at koge over af begejstring. Borgerne elsker at få økologiske måltider ind ad døren.

Markedet er der, og endeligt langt om længe følger landbruget med. Priserne kan overbevise selv den mest skeptiske.

Så meget desto vigtigere er det at følge op. Markedet giver ikke sig selv. Vi ser resultatet af et målrettet og storstilet arbejde gennem mange år. Det skal følges op, og der skal prioriteres i de mange midler, som landbruget modtager i tilskud fra offentlige kasser. Vi ser frem til, at finanslov og landbrugspakke understøtter økologiens vækstpotentiale og dens tilbud om at gøre gavn for samfundet. Vi ser frem til ministerens felttog for en nemmere verden. Heri kan ingen være uenige. OG ... vi ser frem til at fordoblingen nås. Det Økologiske Fødevareråd erklærede sig forleden - på nær et medlem - enig i, at anbefale ministeren at fastholde målet. Og det kan jo være, at et flertal på Tinge lytter til Rådet og holder fast i Målet. Vi gør. Demokratiets mølle maler. Med Lov Skal Land Bygges!

Udgiver

Økologisk Landsforening
Silkeborgvej 260
8230 Åbyhøj
Tlf. 87 32 27 00
www.økologiogerhverv.dk

Udkommer

22 udgivelser årligt
Oplag 4.000
ISSN 1904 - 1586

ØKOLOGI & ERHVERV

Redaktør (ansv.)

Irene Brandt
ib@okologi.dk
87 32 27 29

Redigerende/annoncer

Arne Bjerre
ab@okologi.dk
87 32 27 23

Journalist

Jakob Brandt
jb@okologi.dk
87 32 27 27

Journalist

Kaj Lund Sørensen
kls@okologi.dk
87 32 27 28

Abonnement

Avisen koster 34,95 i løssalg.
Et årsabonnement koster 695kr. (ekskl. moms). Bestil på mail:
hmo@okologi.dk

Tryk

Skive Folkeblad

Økologi & Erhverv

Redigeres uafhængigt af politiske, økonomiske og organisatoriske interesser.

Debatindlæg:

Redaktionen modtager gerne debatindlæg fra vores læsere.
Send dit indlæg til: ib@okologi.dk
Omfang: Max 1.700 anslag inkl. mellemrum.

INDHOLD:

AKTUELT

4 En million økologiske juletræer

Fair Seed i Midtjylland har omlagt sin juletræs- og pyntegrøntproduktion til økologi, og de første økologiske juletræer er spiret i såbedene på planteskolen

5 To vindere er bedre end én taber og én, du ikke kender

Økologiske landmænd samarbejder på kryds og tværs; men dyr og maskiner hitter

6 Naturen er kompromisløs

Den nuværende naturplejeindsats i Danmark har to store udfordringer: Den hviler på et mangelfuldt grundlag, og betalingen for naturplejen er langt fra tilstrækkelig

MARK OG STALD

8 Efterafgrøder er ren business

Med korn og bælgæd på rækker får Anders Lund, Brædstrup, stærkere efterafgrøder, mindre ukrudt og bedre jordstruktur. Nu forsøger den eksperimenterende planteavler sig også med direkte såning

9 Rækkeafgrøder på den billige måde

Rækkedyrking har fået en renæssance de seneste år. Mange har investeret i dyre, avancerede radrensere med gps, kameraer, såudstyr etc., men de dyre maskiner er ikke en forudsætning for succes

10 Nyt redskab til fordeling af mobil grøngødning

Udviklingsarbejde viser gode perspektiver i grønsagsdyrking i faste kørespor uden pløjning, med mobil grøngødning og uden husdyrgødning

12 Etablerer 1050 stipladser i stortier i lejet bygning

Selskab fokuserer kun på svineproduktion og lader andre om planteavl og foderproduktion

13 Sorterer grisene ved hjælp af fototeknik

Vægtsortering med kameraer skal sikre en høj daglig tilvækst, et lavt foderforbrug samt levering tæt på den optimale slagtevægt

13 Få en sø gratis

Økologisk landmand Per Thomsen har gjort brug af Naturstyrelsen tilskud til søer på landbrugsjord. På den måde fik han en gratis sø. Det kan andre også få, men man skal skynde sig, hvis man vil være med i denne ansøgningsrunde

14 Klar til investeringsstøtte

De næste knap tre måneder kan økologiske landmænd søge tilskud til investeringer i nyttig teknologi. Som noget nyt kan mobile løsninger til fåre- og gedeholdet også komme i betragtning

14 Nyt fra ICROFS

Træer i svinefolden kan være vejen til mindre kvælstofstab

Hvert andet eller hvert tredje bed?

På Barritskov er der gode erfaringer med løbende at afpudse grønt og lægge materialet ind mellem rækkerne af grøntsager. Nu overvejes det, om det er nødvendigt at have halvdelen af arealet liggende med grøngødning

MAD OG MARKED

16 Grøntsagsgazellen fra Horsens

Hvis ikke de danske producenter er klar til at skrue op for produktionen, vil andre fylde hullerne på det europæiske marked, vurderer Jørgen Nielsen fra Northern Greens

17 McDonald's tester økologiske bøffer syd for grænsen

18 Dansk And folder vingerne ud på havnen i Struer

Går alt efter planen, bliver de første 12.000 ænder slagtet i denne uge

19 Mineslund sadler om

Eirik Vinsand fra Mineslund har lavet aftaler om at levere kød til både nemlig.com, udvalgte Menu Gourmet-butikker og Føtex Food-kæden, mens han forventer at skrue ned for sit eget netsalg

20 Samsø Mel har fået fodfæste på fastlandet

Selv om 'bankens benspænd' tvang Morten Kristensen til at frasælge en del jord, er han og hustruen ved at gøre Samsø Mel til en god forretning

Ny startkit til fødevarerfællesskaberne

Lone Vitus driver Brandbyggegaard med tilhørende vineri sammen med Søren Kvist. Foto: Jakob Brandt

Den Gyldne Grundtvig 2015 går til Lone Landmand

Odder Højskoles kulturpris går til forfatteren, debattøren, bloggeren og den økologiske ildsjæl Lone Vitus, som er mest kendt som Lone Landmand

FORMIDLING
AF JAKOB BRANDT

Fødevarerblokker, aktivist og økolog Lone Vitus kommer i fornemt selskab, når hun 10. november modtager prisen Den gyldne Grundtvig.

Prisen er tidligere gået til koryfæer på den danske kunst- og kulturscene som Steffen Brandt, Johannes Møllehave, Benny Andersen, Niels Hausgaard og senest digteren Jens Rosendal.

Lone Landmand er en ivrig debattør om den måde, vi omgås dyr og deres velfærd på.

- Mine kerneværdier er retfærdighed, ordentlighed og omtanke. De værdier er dem, der vækker de stærkeste følelser - de burde være udgangspunktet for menneskelig omgang med artsfæller, med dyr og med vores omverden. Resultatet er mærkbart, når de tilsidesættes, siger Lone Landmand, som modtager prisen ved et arrangement på Odder Højskole.

Folkelig, skarp og vedkommende
Lone Vitus flyttede sammen med sin mand, Søren Sørøver alias Søren Kvist, til Brandbyggegaard nord for Horsens Fjord. Her dyrker de deres 28 hektar med æbleplantage og vingård og stor omsorg for gårdens får, geder og høns, jord og fødevarer.

Den gyldne Grundtvig blev indstiftet i 1999, og ifølge formand for komiteen bag kulturprisen, Bo Klindt Pou, er der flere grunde til at valget i år faldt på den østjyske økolog og madblogger:

- Lone Vitus, også kendt under sit blogger-navn, Lone Landmand, får prisen for gennem sit vedholdende, engagerede og indsigtfulde arbejde med at formidle vigtige og aktuelle spørgsmål om bæredygtighed og grøn omstilling på en folkelig, skarp og vedkommende facon at bidrage til den folkelige oplysningstradition og kultur, som den danske folkehøjskole udspringer af, siger han om priskomiteens valg.

Du kan følge livet på Brandbyggegaard i ord og billeder på Lone Landmands hjemmeside.

Lone Vitus har godt 4000 følgere på facebook - herunder bl.a. ministre og brancheorganisationer, ligesom hendes blog har omtrent 100.000 sidevisninger om måneden.

Regnskab & Rådgivning

Ring for et uforpligtende tilbud
Gratis medlemskab det første år
Vi samarbejder med Økologisk Landsforening

LANDBRUGSRÅDGIVNING SYD

og **den grønne revisor**

Tlf. 73 74 20 20 www.lrs.dk
Vejle Varde Ry Løgumkloster Odense Svendborg

En million økologiske juletræer

En lille million økologiske Nordmannsgraner er siden foråret spiret frem i såbedene i planteskolen. Marianne Bols er særdeles tilfreds med træernes rodudvikling hen over sommeren.

Fair Seed i Midtjylland har omlagt sin juletræs- og pyntegrøntproduktion til økologi, og de første økologiske juletræer er spiret i såbedene på planteskolen

JULETRÆER

AF IRENE BRANDT

- Se, hvor fine rødderne er! planteskoleejer Marianne Bols sidder på hug ved et af de lange såbede i planteskolen, hvori en lille million nye, økologiske Nordmannsgran har slået rod. I maj blev de sået i bedene i papirruller, hvor frøene var placeret imellem to lag papir, som dækker hele såbedet i bredden og holder bedet ukrudtsfri uden brug af sprøjtegift.

Marianne Bols er også indehaver af det internationale juletræskoncept Fair Trees. Og siden 2010 har juletræsfrøene fra Fair Trees haft økologimærke, så det har været et naturligt næste skridt at omlægge planteskolens produktion af Nordmannsgran og pyntegrønt.

Økologiske regler

Når de små planter i såbedene om 2½ år er klar til salg, forventer Marianne Bols, at der bliver rift om de økologiske udplantningstræer.

I dag kan man ikke finde økologiske småplanter i databaserne, hvilket blandt andet har gjort det stort set umuligt at producere økologiske juletræer i Danmark, for ifølge Vejledningen for økologisk jordbrugsproduktion kan NaturErhvervstyrelsen ikke give dispensation til at bruge ikke-økologiske småplanter.

- Økologisk juletræsproduktion er en non food-produktion, som derfor ikke er omfattet af EU's økologiforordning. De regler vi har i Danmark i dag er oprindeligt formuleret af producenterne selv og stammer tilbage fra 1996, siger Sybille Kyed, der er fagpolitisk chefkonsulent i Økologisk Landsforening.

Tilsvarende er det producenterne, der har besluttet, at et juletræ kun kan være økologisk, hvis det er 'født' økologisk; mens pyntegrønt kan klip-

pes som økologisk tre år efter omlægningen.

- Man sidestiller her juletræsproduktionen med frugtproduktionen, hvor det, man høster på træerne, kan sælges som økologisk efter en omlægningsperiode, mens selve træet ikke kan være økologisk, med mindre det er blevet passet efter økologireglerne fra frøstadiet, forklarer Sybille Kyed. Hun fortsætter:

- For mange kan det virke ulogisk, at træerne ikke kan sælges økologisk efter en tre-årig omlægningsperiode, når pyntegrønt kan; men man valgte i sin tid denne løsning, fordi det angiveligt især er i de første år af et juletræs liv, at det udsættes for sprøjtegift. Det har derfor været opfattelsen, at der kunne være mindre troværdigt at kalde et træ økologisk, hvis det er dyrket konventionelt de første fem år.

Regler er en hindring

Marianne Bols undrer sig over reglerne, for hun oplever dem som en hindring for udbredelsen af den økologiske juletræsproduktion.

- Det nytter ikke, at man har regler, der hindrer produktionen. I stedet, synes jeg, bør man se på, at der er en reel interesse for økologisk juletræsproduktion i Danmark, og så lave økologiregler, der er tilpasset juletræsproduktionen, som på væsentlige områder adskiller sig fra økologisk landbrugsproduktion i almindelighed. I Tyskland gør man det allerede, og følger vi ikke trop i Danmark, går vi glip af vækstmulighederne på det tyske marked, siger hun.

Ud over reglerne i vejledningen er Marianne Bols også stødt på en mur i forbindelse med brugen af sprøjtemidlet mOlnasa, som er et vallebaseret middel, der oprindeligt blev brugt i de tyske, økologisk vinmarker mod angreb fra lus, men som i dag også bruges i den økologiske juletræspro-

duktion i Tyskland, hvor det også har vist sig at være effektivt over for galmider.

- I Danmark er midlet godkendt som gødning i den økologiske produktion; men jeg har brugt mange timer på at finde ud af, om jeg også må bruge det til at beskytte træerne mod lus og galmider, siger Marianne Bols, som i skrivende stund endnu ikke har fået et klart svar fra hverken Miljø- eller NaturErhvervstyrelsen.

Samarbejde med økologer

På trods af, at Marianne Bols ikke har oplevet det som specielt let, at omlægge sin produktion, så er hun fuldt og fast overbevist om, at der er et godt marked for økologiske juletræer.

- Forbrugere køber mere og mere økologisk, og når resten af julen er

økologisk, så skal træet selvfølgelig også være det, siger Marianne Bols og tilføjer:

- Derudover tror jeg, at økologisk juletræsproduktion kan være en interessant niche for de økologiske landmænd. Derfor har vi også udviklet forskellige samarbejdsmuligheder, hvor vi sammen med landmanden kan stå for hele eller dele af produktionen, på den økologiske landmands ejendom. En anden mulighed er, at man selv står for driften, og så kan vi bistå med rådgivning om den økologiske produktion.

Fair Seed har ud over det danske marked især fokus på det tyske, hvor interessen for økologiske juletræer også er voksende.

- Vi er registreret i Biodaten Bank, der er den tyske pendant til den danske plantedatabase. Det sikrer, at de tyske, økologiske juletræsprodu-

Hvad er Fair Trees?

Fair Trees juletræer sælges i hele Europa. Fair Trees er et internationalt koncept bestående af Fair Trade og økologiforordningens certificerede juletræsfrø.

Fair Trees er godkendt af Fair Trade Danmark. Fair Trees bliver produceret på Fair Seeds, som er medlem af World Fair Trade Organisation.

Produktionen af Fair Trees juletræer støtter uddannelse, sundhedsfremme og udvikling for lokalbefolkningen i Georgien, hvor juletræsfrøene indsamles.

center også bruger økologiske småplanter, for det skal de, når de er på markedet, fortæller Marianne Bols.

Vil du vide mere:

På hjemmesiden: www.fairtrees.dk kan du se, hvordan Fair Trees indsamler økologiske frø fra Nordmannsgran i Georgien, og hvordan Fair Trees gør en forskel for kogleplukkerne og deres familier.

Marianne Bols vil gerne producere økologiske småplanter til juletræsproduktionen, og hun er klar til at samarbejde med økologiske landmænd, så produktionen kan komme i gang, når de nye småplanter er klar til salg om 2½ år.

To vindere er bedre end én taber og én, du ikke kender

SAMARBEJDE: Økologiske landmænd samarbejder på kryds og tværs; men dyr og maskiner hitter

- Der er glædelige overraskelser i vores undersøgelse, hvor særligt det udbredte samarbejde om maskiner måske ikke er så forventet som samarbejdet om gødning i bytte for foder, siger Bjarne Hansen, der er projektleder i projektet: Mere økologisk synergi med samarbejdende økologiske bedrifter, som Økologisk Landsforening gennemfører.

I forbindelse med projektet har Bjarne Hansen indsamlet viden om samarbejdet mellem økologiske landmænd med fokus på kvægbedrifter som omdrejningspunkt for samarbejdet -men også enkelte æg- og fjerkræopdrættere.

Undersøgelsen viser, at der samarbejdes næsten lige meget om gødning, foder, pasning af dyr og maskiner.

- Det store samarbejde om dyr og

maskiner viser, at der er et tættere kollegialt samarbejde end forventet. Det handler ikke kun om køb og salg, men også om kollegial sparring og tillid til kollegaers faglige kompetencer i forhold til dyr og maskiner, siger Bjarne Hansen.

Lokalt forankret

Udgangspunktet for samarbejdet er i 70 pct. af tilfældene lokale netværk - resten er formidlet via konsulenter. - Det viser det vigtige i at facilitere det lokale netværk som udgangspunkt for det lokale samarbejde. Det er dér, man finder de kollegaer, man mener, man kan samarbejde med. Selvfølgelig er det økonomiske aspekt vigtigt, men det fremgår meget klart at kemien skal passe, da det handler meget om tillid til hinandens faglige og personlige kompetencer - der er ikke skrevet meget ned, og et ord er et ord. Mundtlige aftaler overholdes til punkt og prikke. Og man skal ikke gå op i millimeterafregninger men generelt være rummelig i aftaleforholdet, siger Bjarne Hansen.

Lidt bliver til mere

Undersøgelsen viser også, at der er en stor grad af sneboldseffekt. Når først et samarbejde fungerer på en mindre del - så øges samarbejdsmængden til det omfang, det passer parterne.

- Det giver gode økonomiske perspektiver, men som før nævnt også kollegiale relationer. Og en nordjyde formulerede det således: To vindere er bedre end én taber og én, du ikke kender.

- Et andet kendt udtryk er, at 'hvis ikke man har lyst til at drikke en øl i baren', så skal man nok heller ikke starte et samarbejde, siger Bjarne Hansen.

Socialt aspekt

Den indsamlede viden viser også, at en sidegevinst ved samarbejdet er et større samarbejde end forventet om hjælp med arbejdskraft, afsætning og events på gårdene, hvor man hjælper hinanden og derved har et socialt aspekt inde i samarbejdet.

- Besvarelsene viser også at

flere samarbejder kører i mange år, så det bliver en integreret del af bedrifterne, at der er et samarbejde og ofte også som en nødvendig del, for at det økologiske sædskifte og dyrehold kan fungere og optimeres økonomisk - så man er afhængige af hinanden, siger Bjarne Hansen. Han tilføjer:

- Dermed opstår også det store behov for tillid og respekt for samarbejdspartnerens forudsætninger for samarbejdet. Man skal kunne regne med, at der leveres, for ellers kan det betyde økonomisk nedtur for samarbejdspartneren.

ib@okologi.dk

Mere økologisk synergi

Formål

Projektets formål er at øge samarbejdet og synergien mellem de forskellige produktionsgrene i økologisk landbrug, især planteavl og mælke/kødkvægsproduktion i Danmark for derved at styrke den økologiske produktion og omlægning af arealer til økologi.

Forventet effekt

Effekten af projektet forventes at være, at flere landmænd etablerer et samarbejde med en kollega og derved opnår bedre udnyttelse af husdyrgødning, sædskifteeffekter, mere mangfoldig planteavlsproduktion og bedre økonomi pga. sparede foderomkostninger og højere udbytter pga. bedre udnyttelse af sædskifte og gødning.

Samarbejde Noget for dig?

Er du økologisk landmand? Går du med en drøm om at etablere et samarbejde med en anden økologisk landmand? Måske har du allerede en egnet kollega i kikkerten?

Økologisk Landsforening kan hjælpe dig i gang.

Udkast til aftaler, regneprogrammer til at regne på økonomi i forskellige samarbejder, gode råd til, hvad der skal tænkes over mv. samles på en hjemmeside-platform. Der vil du fra slutning af året kunne finde starthjælp i forhold til samarbejder.

For at afprøve materialerne tilbyder vi 1-2 hold landmænd, at vi vil rådgive dem gratis i fasen med at etablere samarbejde – eller styrke etableringsfasen, hvis man er startet samarbejde inden for de sidste 6 måneder.

Er du interesseret i at være case – så kontakt Bjarne Hansen på tlf: 21 15 87 06 eller mail BH@okologi.dk hurtigst muligt.

Ingentingsregering

FL2016: - Økologi er mere bæredygtigt end konventionelt landbrug, fødevarerne er sundere og har en højere kvalitet, og dyrevelfærden er bedre. Ikke nok med det er der også forretningsmæssige fordele ved at producere økologiske fødevarer, siger Radikale Venstres fødevarerordfører Andreas Steenberg, som er dybt utilfreds med, at miljø- og fødevarerminister Eva Kjer Hansen vil opgive målsætningen om at fordoble det økologiske landbrug i Danmark frem mod 2020.

- Det viser, at regeringen ingen ambitioner har på området. Det er en ingentingregering. De svigter både landmændene og en udvikling af vores landbrugserhverv, de svigter forbrugerne, som i større og større grad efterspørger økologi, og de svigter miljøet. Det er derfor både klima- og miljøpolitisk og erhvervspolitisk en virkelig dårlig idé at opgive målet om en fordobling af økologiske landbrug i 2020, siger han og tilføjer:

- Der er rigtig mange landmænd, der er i gang med at konvertere fra konventionelt landbrug til økologisk landbrug. Vi har i flere år kæmpet for en større omlægning til økologisk landbrug. Og nu når vi begynder at kunne se en positiv udvikling, giver Venstre op. Radikale Venstre vil drøfte målsætningen for økologi med Venstre, når landbrugspakken skal forhandles, forsikrer Andreas Steenberg.

Landbruget gå i retten

DRIKKEVAND: Landbruget vil trække Aarhus Kommune i retten, fordi Aarhus af hensyn til borgernes drikkevand vil forbyde sprøjtegift på marker i sårbare områder.

Sagen handler om en gruppe landmænd syd for Aarhus. Men den anses af Landbrug & Fødevarer for principiel og af betydning for landmænd i hele landet.

Der er i Århus som mange andre steder pres på grundvandet. Kommunens grundvandsressourcer er stort set udnyttet. Et stigende indbyggertal kræver således endnu mere rent drikkevand de kommende år. Derfor har beskyttelsen af grundvandet mod sprøjtegift de sidste ti år haft høj prioritet i kommunen, hvor der er fundet sprøjtegift i hver tredje boring.

Kommunen har vedtaget en særlig indsatsplan for Beder, Malling og Mårslet. Det betyder begrænsninger på kvælstof og sprøjtegift i områder, hvor stofferne kan sive til grundvandet.

Naturen er kompromisløs

Museumsinspektør ved Naturhistorisk Museum i Århus, Morten D. D. Hansen kritiserer, at naturplejen i Danmark afspejler et landskabssyn mere end et natursyn.

Den nuværende naturplejeindsats i Danmark har to store udfordringer: Den hviler på et mangelfuldt grundlag, og betalingen for naturplejen er langt fra tilstrækkelig

NATURPLEJE

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

- Jeg synes, det er paradoksalt, at Danmarks mest artsrige sommerfuglearealer er lufthavnsarealer, som kun bliver slået sjældent. På Djursland ved Tirstrup Lufthavn kan man stå på et areal, hvor der laves naturpleje, men hvor der hverken er blomster eller insekter, og kigge ind gennem hegnet på blomsterhavet på lufthavnens arealer.

Det er Morten D. D. Hansen, der her ærgrer sig over, at alle de gode intentioner om naturpleje resulterer i alt for lidt natur. Han er cand. scient. og arbejder som naturvejleder og museumsinspektør ved Naturhistorisk Museum i Århus. Derudover har han ansvaret for naturplejen på Mols Laboratoriet, som er en del af museet.

- Vi har Galloway-kvæg til at afgræsse den del af Mols Laboratoriets 150 hektarer, der er hede, eng og overdrev. Det koster museet 200.000 kr. om året, fordi vi skal hegne alle arealerne ind, og dyrene skal tilses dagligt. Det kan slet ikke løbe rundt for os, siger Morten D. D. Hansen.

Planen er derfor at indhegne hele området med ét hegn, og så lukke Przewalski-hestene ind på arealet, og lade dem stå for naturplejen.

- De små vildheste er ikke husdyr, så vi er ikke forpligtet til at tilse dem hver dag. Vi kan derfor lade dem gå frit omkring på hele arealet, siger Morten D. D. Hansen.

Ensidigt fokus

At naturpleje ikke er en god forretning, kommer næppe bag på ret mange landmænd. De fleste vil nok også være bekendt med, at de gældende regler, hvor tilskudene til naturplejen tager afsæt i EU's land-

brugsstøtte, ofte kritiseres af naturmedarbejderne i kommunerne for at være ufleksible og for ikke at tage højde for om den natur, der plejes, også er den natur, der har den højeste naturværdi.

Morten D. D. Hansen går så vidt, som til at mene, at en hel del af den naturpleje, der i dag gives tilskud til, resulterer i mindre og ikke mere natur.

- Det er vigtigt ikke at forveksle landskab med natur. I den nuværende politik for naturplejen er der et ensidigt fokus på landskabstyper: lysåben natur, skov, agerjord etc. Men en eng uden blomster, har ingen naturværdi, siger Morten D. D. Hansen.

Dyretryk

Han peger på, at dyretrykket på naturarealerne er alt for højt, hvilket blandt andet er en følge af kravet om, at arealerne skal nedgræsses til et vist niveau på bestemte tidspunkter af året, en anden årsag til det høje dyretryk er, at tilskudet til naturplejen er så lille, at landmanden også skal have en indtægt fra salget af kødet fra de dyr, der har afgræsset arealerne.

- Den ideelle naturpleje skal selvfølgelig ligne naturen mest muligt, og i naturen er der lige præcis så mange dyr på et areal, som der er foder til i vinterperioden og i det tidlige forår. Når foråret starter er alt, der kan spises, spist, men hen over foråret og sommeren genvinder stauder og de et- og to-årige urter terræn, og de afgræssede arealer eksploderer i blomster, som tiltrækker en masse insekter, der igen tiltrækker insektædende fugle. Dyrene vil græsse på arealet, men de er ikke nok til at æde det hele. Den gødning, de græssende dyr året rundt efterlader på arealet, vil også tiltrække

alle de insekter, der lever på dyrenes lort, siger Morten D. D. Hansen og fortsætter:

- Den naturpleje, der foretages i Danmark, er meget langt fra dette ideal. Dyrene kommer for sent på græs, hvilket betyder, at de insekter, der er afhængige af dyrenes gødning, ikke har noget at leve af. Derudover er der om sommeren alt for mange dyr på arealerne, og de spiser op på et tidspunkt, hvor de ikke må spise alt, der gror på arealet. Græsser, stauder og urter når ikke at sætte hverken blomst eller frø. Resultatet er, at de insekter, der lever af blomsterne, udebliver fra arealet - og det samme gør fuglene, der lever af insekterne!

Kompromiser dur ikke

Morten D. D. Hansen peger på, at når denne 'naturpleje' gentages år efter år, så er det fuglene, insekterne og de en- og toårige urter, der betaler prisen, og til sidst forsvinder de helt fra arealet.

- Det gør ondt at se, at det, vi kalder naturpleje, ikke plejer naturen. Mange tror, at storken er forsvundet fra Danmark, fordi vi har drænet vådområderne; men sandheden er, at storken er væk, fordi den primært lever af de dyr, der lever på de blomstrende enge og overdrev. Når naturen ikke blomstrer, forsvinder insekterne og de fugle, der lever af dem. Storken er ikke den eneste insektædende fugl, der er på retur eller helt forsvundet. Det samme gælder for viben, stærene, sort terne, pirol, gøgen, svalerne, hvepsevågen og lærkefalken, siger Morten D. D. Hansen.

Han fremhæver den svenske naturpleje, hvor der er stort fokus på naturnær pleje og artsrigdom, hvilket en hvilken som helst svensk grøf-

tekant er et strålende bevis på. Den svenske tilgang er ikke kun bedre end den danske i sit udgangspunkt, betalingen for naturplejen på 5.000 kr. pr. ha, er også langt bedre end den danske, EU-finansierede støtte.

- Herhjemme har vi desværre fået italesat hele vores landskab som et naturlandskab, hvor der er mere fokus på landskabet end på artsrigdommen, og så tror vi, at hvis vi bare er gode på et par parametre, så klarer naturen nok selv resten; men sådan fungerer det ikke! Naturen er kompromisløs, og man kan ikke forhandle sig til god natur ud fra devisen: hvis du får lidt mere af det ene, så må du undvære lidt af noget andet. Enten er alle de betingelser, der skal være til stede for de enkelte arter, opfyldt - eller også forsvinder de. Sådan er det!

Morten D. D. Hansen efterlyser større bevidsthed - fra den enkelte borger til EU - om, at man kun skal støtte naturpleje, som tager afsæt i biodiversitetsmål, og ikke som i dag, hvor afsættet er landskabspleje.

Bønder og biologer

- Det kan aldrig blive en god forretning for en landmand, at lave naturpleje. Det kniber allerede i dag. Flere og flere melder sig ud, fordi det er for dyrt. Og hvis plejen også skal tage hensyn til biodiversiteten, bliver det helt umuligt, uden højere tilskud end i dag, siger Morten D. D. Hansen. Han fortsætter:

- Der er brug for at landbruget og biologerne går sammen om at beskrive den opgave, der skal løses, og så skal det beregnes, hvad det koster at lave en god pleje baseret på bevarelsen af en høj biodiversitet, for i sin nuværende form bliver naturpleje aldrig en rentabel driftsgren i landbruget.

ØKOLOGI & ERHVERV ER MIN **FORETRUKNE** KILDE

Få tilsendt avisen Økologi & Erhverv to gange gratis.

Send en mail til hmo@okologi.dk med dit navn og adresse. Skriv 'prøveabonnement' i emnefeltet. - så sender vi avisen til dig.

“

Jeg forsøger hele tiden at holde mig orienteret omkring, hvad der sker inden for økologiens verden, og det synes jeg, Økologi & Erhverv hjælper mig med. Jeg får mine økologi-nyheder mange steder fra, men Økologi og Erhverv er min foretrukne kilde. Vi læser avisen med det samme, den kommer ind ad døren. Jeg forventer, at hvis der er sket noget nyt inden for økologien, så har Økologi & Erhverv skrevet om det, og det plejer at holde stik. Selvfølgelig er jeg mest opmærksom på nyheder inden for mit eget fagområde, men jeg læser alligevel hele avisen, da den kommer godt rundt og dækker økologien bredt.

Mogens Hansen, gartner, Harlev

ØKOLOGI & ERHVERV

MARK & STALD

FAGLIGT TALT

AF KARSTEN SIMONSEN, PLANTEAVLSKONSULENT, VESTJYSK LANDBOFORENING.

STYRKET KONKURRENCEEVNE I ØKOLOGISK MÆLKEPRODUKTION

For tiden afregnes økologisk mælk med en betydelig merpris i procent i forhold til tidligere. Merprisen har været betydelig lavere, og det kan sikkert ske igen.

I Vestjysk Landboforening har vi (kvæg-, drifts- og plantekonsulent) sammen med fem andre foreninger tjekket op på økologiske mælkeproducenters konkurrenceevne. Projektet er støttet af Den Europæiske Landbrugsfond, Fonden for økologisk landbrug samt Mælkeafgiftsfonden.

“ Mulighederne og størrelserne på de enkelte bedrifter er meget forskellige – og godt for det, for de ydre rammer er ikke ens.

Hvad kendetegner økologiske kvægbedrifter med god konkurrenceevne?

Vi har fokuseret på lokale bedrifter og sammenlignet med det samlede talmateriale, der dækker ca. 150 økologiske kvægbedrifter i Danmark.

Vores tese er:

- Enkelthed
- Setupet passer sammen.
 - Antal køer er tilpasset staldens reelle kapacitet
 - Et stort afgræsningsareal – min. 0,5 ha muligt/ko
 - Et godt sædskifte – og til jordtypen
- Udnyt i stedet for at udfylde rammerne

Mulighederne og størrelserne på de enkelte bedrifter er meget forskellige – og godt for det, for de ydre rammer er ikke ens. Udbyttet i marken og ydelsen fra køerne i EKM var meget forskellige, og de er også udslagsgivende.

Vigtigst er hele måden, bedriften er bygget op. Strukturudviklingen i hele samfundet inkl. landbruget har betydet til stadighed større bedrifter. I denne forbindelse er det en udfordring – og i større grad for økologien – at fastholde enkeltheden og at hele 'setupet' passer sammen.

I tilknytning hertil kommer, hvordan rammerne – antal pladser i stalden – udfyldes eller udnyttes på. Her vil 'bankmanden' meget nemt komme op i os alle. Jeg ganger et allerede opnået dækningsbidrag/ko med antal mulige pladser i stalden. Der kan være steder, hvor samlet dækningsbidrag bliver større med færre køer i stalden.

15 interesserede kolleger havde fundet vej til markvandringen hos Anders Lund, Brædstrup i begyndelsen af oktober.

Efterafgrøder er ren business

Med korn og bælg-sæd på rækker får Anders Lund, Brædstrup, stærkere efterafgrøder, mindre ukrudt og bedre jordstruktur. Nu forsøger den eksperimenterende planteavler sig også med direkte såning

EFTERAFGRØDER
AF KAREN MUNK NIELSEN

Hestebønnerne er endelig høstet, og rester af stub og stængler ligger vissebrune tilbage på marken. Det blev sent i år, men Anders Lund har ikke haft ekstra travlt med at så vinterrug af den grund. Den såede han nemlig allerede i maj, da han var færdig med at radrense hestebønnerne. Nu står de snorlige, grønne rækker af rug klar til at overtage marken uden nogen form for jordbearbejdning og dermed også uden nyspiret ukrudt.

36 cm mellem rækkerne

Anders Lund driver 70 ha planteavl på Åstrupgård i Østjylland, og han har systematisk gennem de seneste 10-15 år udviklet og forfinet sine metoder og fundet løsninger, der får sædskifte, efterafgrøder og jordbehandling til at gå op i en højere enhed. Pløjefri etablering er blot det seneste skud på denne stamme. Foruden den undersøede vinterrug i hestebønne-marken prøver han i år at etablere vinter-

rug i stubharvet jord efter vårtriticale.

En helt afgørende forudsætning for disse og andre af hans tiltag er, at alle afgrøder dyrkes på 36 cm's rækkeafstand. Tidligere på måneden demonstrerede han systemet og fortalte om sine erfaringer ved en markvandring arrangeret af Økologisk Landsforening.

Efterafgrøder er ren business

Der er 36 cm mellem rækkerne – ikke fordi det er optimalt sådan teoretisk set, men fordi det var, hvad gårdens maskiner kunne ombygges til. Den store afstand giver fantastisk gode muligheder for at etablere efterafgrøder mellem rækkerne. Normalt er det rødskovler. Den er driftssikker og kraftig og passer i sædskiftet med rødskovler til frø. Anders Lund er dog klar til at udfordre rødskovleren.

- Jeg har hidtil været meget kvælstof-fixeret, fordi jeg har under 50 kg N pr. ha i husdyrgødning. Der er rødskovler utrolig god, men kvælstof er ikke nok. Efterafgrøden skal også give noget biomasse og noget mere diversitet. Jeg drømmer

om en blanding med fire-fem arter, som passer optimalt til undersåning og ræk- kedyrkning, siger han og tilføjer:

- Nogen tror, jeg er idealistisk, fordi jeg går så meget op i efterafgrøder. Det er jeg måske nogle gange, men det er også business. Efterafgrøder er ren business.

Strukturen er i orden

Anders Lund er stærkt optaget af jordens struktur, liv og frugtbarhed. Med det valgte sædskifte er jorden stort set altid bevokset, og al halm og stub nedmuldes. Ambitionen er nu at udfordre ploven og eksperimenterer med reduceret jordbehandling.

At dyrkningssystemet er godt for jorden, afslørede spade og jordspyd, som var med på turen gennem markerne. Med var også Lars Munkholm, der forsker i bl.a. jordstruktur ved Aarhus Universitet og gav deltagerne indblik i, hvad man kan læse ud af jordens udseende og lugt. Lars Munkholm kunne konstatere, at det eneste sted, jorden var kompakt og tryk- ket, var i forageren.

Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne:
Danmark og Europa investerer i landdistrikterne

Ministeriet for Fødevarer,
Landbrug og Fiskeri

Den Europæiske Landbrugsfond
for udvikling af Landdistrikterne

LDP 2020

Rækkeafgrøder på den billige måde

Rækkedyrkning har fået en renaissance de seneste år. Mange har investeret i dyre, avancerede radrenser med gps, kameraer, såudstyr etc., men de dyre maskiner er ikke en forudsætning for succes

EFTERAFGRØDER

AF KAREN MUNK NIELSEN

Når man siger rækkedyrkning og radrensning af korn, vil nogle helt naturligt tænke kamerastyret, gps og intelligente radrenser til mange hundrede tusinde kroner. Men man kan sagtens klare sig med meget mindre. Det gør Anders Lund, Brædstrup. Hans maskinpark består af et par gamle fire meter Nordsteen såmaskiner og en radrenser, han selv har ombygget.

- Alt, hvad jeg har, er gammelt. Jeg mener, de gamle maskiner kan gøre arbejdet lige så godt, som de nye, smarte kan. Man skal blot kende sine maskiner og køre ordentlig med dem, pointerer han og tilføjer:

- Men de nye kan gøre det hurtigere!

Gammelt og billigt

Anders Lunds radrenser er frontmonteret, og ved anden rensning i maj spænder han såmaskinen i bagliften og sår efterafgrøde - eller næste ho-

vedafgrøde - direkte i den løsenede jord.

Ifølge Anders Lund er stubharven med vingeskær dog et lige så vigtigt redskab som radrenseren. De to tilsammen med kraftige efterafgrøder holder rodukruddet i skak.

- Faktisk tror jeg, de fleste økologer kunne klare sig med en god stubharve, en såmaskine og en radrenser, funderer han.

Han fremhæver dog også brakpudseren, som han benytter efter høst. Med rødskæver som gennemgående og kraftig efterafgrøde er han nærmest nødt til at sætte en høj stub. Den og rødskæveren får efterfølgende en omgang tæsk med brakpudseren, der er forsynet med dobbelt kniv, så massen bliver findelt inden nedmulding.

Den billige maskinpark er en væsentlig grund til, at Anders Lund kan skabe økonomisk overskud af 70 ha økologisk planteavl med udbyttet på 35-40 hkg/ha.

- Der var en gang, jeg brugte meget tid på at regne maskinomkostninger og DB2 ud. Det er jeg holdt op

Anders Lund har været økologisk planteavl siden 1999 og har siden udviklet dyrkningssystemet, så han gennem et sammenhængende sædskifte håndterer næringsstofforsyning, ukrudtsregulering og opbygning af en god jordstruktur.

med. Maskinomkostningerne er meget lave. Og ja, jeg betaler skat. Ikke topskat, men dog skat.

På www.aastrupgaard.eu kan man læse mere om Anders Lunds dyrkningssystem og se billeder af maskiner mm.

Vinterrug er sået for et par dage siden i stubharvet mark.

Vinterrug i stub efter hestebønner. Rugen blev sået ved anden radrensning i maj.

Jordstrukturen er løs og god. Fotos: Karen Munk Nielsen

Om projektet

'Demonstration af nye økologiske løsninger' er et toårigt projekt, hvis mål er at udbrede kendskabet til velfungerende økologiske løsninger i stald og mark. Det sker gennem:

- ▶ Produktion af korte film
- ▶ Demonstrationer i praksis
- ▶ Web-baseret håndbog

Åstrupgårds dyrkningssystem

Anders Lund har drevet økologisk planteavl på gården siden 1999.

70 ha JB 3-5

Sædskifte: Rødkløverfrø - Vårtriticale - Vinterrug m. kløver - Hestebønner - Vinterrug m. kløver - Vårtriticale m. rødkløverudlæg 36 cm's rækkeafstand
Radrensning - ingen strigling
Altid stubharvning før pløjning
Konventionel husdyrgødning: 42 kg N/ha

Maskinpark

- ▶ To gamle 4 m Nordsten såmaskiner
- ▶ Kverneland stubharve m. vingeskær
- ▶ Kverneland plov
- ▶ 4 m radrenser
- ▶ Brakpudser
- ▶ Såbedsharve
- ▶ Tromle

Følg med næste år

Marvandrigen hos Anders Lund er et led i Økologisk Landsforenings projekt 'Demonstration af nye økologiske løsninger. Planteavlskonsulent Malene Storm Kræfting, som havde arrangeret markvandringen, inviterer allerede nu til en opfølgende markvandring hos Anders Lund til sommer. Her vil man kunne se eller gense markerne og det pløjefri eksperiment, når afgrøderne er i fuld vækst.

- Det er spændende at følge en innovativ økologisk landmand som Anders, der tør prøve nogle af de grænser af, vi ikke så tit ser prøvet af. Det kan vi alle lære meget af, både landmænd og konsulenter, siger Malene Kræfting.

Den beregnede notering for økologiske smågrise er ændret

SMÅGRISE: Der er fortsat fantastisk god økonomi i økologisk svineproduktion. Med uændret markedstillæg er der et resultat per gris på 621 kr./gris i uge 44, 2015. Det oplyser Videncentret for Svineproduktion.

Nu øger soholder sin andel af overskuddet per gris fra 35,6 pct. i det gamle grundlag til 41,2 pct. i det nye grundlag, hvilket alt andet lige øger smågriseprisen ved 30 kg med 35 kr./kg. Den samlede justering i smågriseprisen bliver endnu større. Ved 30 kg stiger smågriseprisen med 65,6 kr./30 smågrise, fordi soholdet har mindre effektivitetsfremgang end slagtesvineholdet i det nye grundlag.

Med uændrede foderpriser var der stort set ingen ændringer i de samlede omkostninger per produceret økologisk svin i Danmark.

Grundlaget for økologisk smågrisenotering gælder fra uge 44.

Kvaliteten af økologisk kløvergræsensilage halter

ENSILAGE: Fordøjeligheden af økologisk kløvergræsensilage fra 2. slæt og senere ligger på landsplan under det anbefalede niveau på 75. Det kan gå ud over grovfoderoptagelse hos de økologiske køer, og dermed ydelsen, pointerer Seges Økologi på Landbrugsinfo.

I økologiske rationer er kløvergræsensilage som regel det dominerende grovfoderemne, mens majs og ensilage af rene græsser vægter mindre. For at vurdere grovfoderkvaliteten er det derfor relevant at se tættere på kvaliteten af den økologiske kløvergræsensilage.

Høster 10 t hvede pr. ha

HVEDEHØST: En engelsk økolog nær grænsen til Skotland har opnået 9,9 t/ha i vinterhvede som gennemsnitsudbytte på 9 ha. Planteavleren vurderer ifølge Farmers Weekly at det høje udbytte delvis kan forklares med tilstrækkeligt med sol på de rigtige tidspunkter samt omhyggelig ukrudtskontrol.

Hveden er sået med 220 kg/ha i begyndelsen af oktober 2014. Forfrugten var to år med hvidkløvergræs.

Fødevarerpris til øko-svineproducent

FØDEVAREPRIS: Jesper Adler, der producerer økologiske grise på Gelstrupgård ved Egebjerg, har modtaget Odsherred Kommunes Fødevarerpris 2015.

Jesper Adler, som årligt leverer 3.000 slagtesvin til Friland, kunne glæde sig over, at blive beskrevet som et fyrtårn for fødevarerproduktion i Odsherred. Jesper Adler viser gerne sin produktion frem for kommunens borgere.

- Jeg holder åbent hus flere gange om året, så folk har mulighed for at komme ind og se mine grise og min produktion. Jeg tager også gerne elever ind, og tit er arbejde, som det jeg kan tilbyde, det helt rigtige for unge, der måske er blevet trætte af skolen, siger Jesper Adler.

Søg tilskud til investering i teknologier

TILSKUD: Du kan nu søge om tilskud til investeringer i nye teknologier på økologiske bedrifter gennem ordningen Økologisk Investeringsstøtte 2015. Som noget nyt er der mulighed for at søge tilskud til får og geder som et sjette indsatsområde.

Man kan søge tilskud indtil 12. januar 2016. Puljen er på 40 mio. kr. Ordningen skal bidrage til at udvide det økologiske areal og den økologiske produktion inden for svin, kvæg, frugt, bær og grønt, planteavl, æg og fjerkræ, får og geder.

Ny viden om økologi

Resultater fra forskningsprogrammerne Organic RDD og CORE Organic, 2011-2015

Eva Kjer roser økologien

ICROFS: Fødevarer- og miljøminister Eva Kjer Hansen roser ICROFS for at have sikret banebrydende forskningsresultater inden for økologien, som gør en forskel både for miljøet og landmandens økonomi. Det skriver hun i forordet til anden udgave af 'Ny viden om økologi,' som netop er udkommet. Bogen, der giver et lettilgængeligt overblik over resultater fra projekterne i forskningsprogrammerne Organic RDD og Core Organic 2011-2015, kan downloades fra ICROFS hjemmeside.

Den nye grøngødningsudlægger fra Yding Smedie, der kan udlægge frisk afhugget materiale mellem grønsagsrækker, er bygget op over en traditionel Tim aflæsservogn.

Nyt redskab til fordeling af mobil grøngødning

Udviklingsarbejde viser gode perspektiver i grønsagsdyrkning i faste kørespor uden pløjning, med mobil grøngødning og uden husdyrgødning

GRØNGØDNING

AF KAJ LUND SØRENSEN

Sidst i september var der verdenspremiere på en nyudviklet grøngødningsudlægger på Aarstidernes forsøgsmark ved Barritskov.

I projektet Økologi i Sporet udvikles et system med grønsagsdyrkning i bede med faste kørespor uden pløjning, med mobil grøngødning og uden husdyrgødning. En af aktiviteterne er at udvikle mekaniske løsninger til at udlægge frisk afhugget materiale mellem grønsagsrækker, hvorefter det nedmuldes.

Det er Yding Smedie, som har udviklet grøngødningsudlæggeren i samarbejde med Århus Universitet, Økologisk Landsforening og de øvrige partnere i projektet.

- Vi har bygget en maskine, der kan udlægge fintsnittet grøngødning, så det kommer ned mellem afgrøderne, forklarer Leif Jensen fra Yding Smedie de cirka 40 fremmødte deltagere i markdemonstrationen.

Bedst i fintsnittet materiale

Grønsagerne dyrkes i bede med faste kørespor og gødes med grøngødning flere gange i sæsonen. Et af flere kriterier har været, at vognen skal

have en forholdsvis stor frihøjde, så den kan køre i forskellige kulturer. Vognen må heller ikke være for tung at køre rundt med mellem bedene. Grøngødningsudlæggeren er bygget op over en traditionel Tim aflæsservogn. Bagerst sidder en fordelerkasse med to store valser, der rykker materialet fra hinanden og smider det ud på bagpladen, der fordeler grøngødningen ned mellem grønsagsrækkerne i bedet.

Maskinen testes i græs høstet med en traditionel grønthøster, og det giver lidt problemer at håndtere det lange græs.

- Det er lidt vanskeligt at tildele grøngødningen helt jævnt, når det er så vådt som her og når det er høstet med en almindelig grønthøster, konstaterer Leif Jensen, Yding Smedie.

Princippet virker

- Maskinen er lavet til at håndtere fintsnittet græs, men vi kan se, at princippet virker. For at der kan laves et godt stykke arbejde, skal græsset snittes kort. Vi har prøvet med finsnittet materiale, og det går langt lettere, forklarer han.

- Hvis den arbejder i rent kløver, vil det gå lidt bedre end her, vurderer landbrugs- og miljøchef på Barritskov, Svend Daverkosen.

Skal fræses ned

Efter fordelingen af grøngødningen indarbejdes den i jorden mellem rækkerne med en rækkefræser, og her kan det også give problemer at nedmulde det lange materiale i jorden.

Svend Daverkosen pointerer, at

materialet skal have kontakt med jorden, så mikroorganismene kan komme i gang med arbejdet og kvælstofudnyttelsen kan blive høj.

- En kvælstofudnyttelse på 70-80 pct. er ikke urealistisk, hvis vi gør det godt, siger han.

En anden grund til, at der skal nedmuldes, er, at et tykt lag græs på overfladen vil gøre det vanskeligere at radrense i afgrøderne. Svend Daverkosen mener, at grøngødningen skal tilføres på så tidligt et tidspunkt, at der efterfølgende vil være behov for ukrudtsbekæmpelse.

- Hvis vi skal have et system, der virker, er vi nødt til at arbejde med så små mængder, at vi kan radrense i afgrøden bagefter, siger han.

Grønsager gødes løbende

Grønsager har behov for at få tilført gødning løbende i vækstsæsonen, og derfor skal grøngødningen afpudses flere gange fra maj-august. Svend Daverkosens foreløbige konklusion er, at der skal tilføres små mængder ad 2-5 gange.

- Det er tilførsel i løbet af maj, juni, juli og august, der er mest interessant. 2-5 gange i sæsonen er nok passende til de fleste afgrøder, vurderer han.

I marken omkring ham er der både

grønkål, spidskål, salat og majs. I Økologi i Sporet arbejdes bl.a. på at finde frem til, hvornår de forskellige grønsagskulturer har kvælstofbehov og hvor meget kvælstof der tilføres med en given mængde grøngødning på forskellige tidspunkter.

Har fokus på kvælstofprisen

- I stedet for at bruge tiden på at hente husdyrgødning langt væk, skal vi nok bruge tid på at håndtere grøngødning, mener Barritskovs landbrugschef.

Han er opmærksom på, at der er en risiko for, at omkostningerne til maskiner og håndtering sender prisen pr. kg kvælstof langt i vejret. Men alternativet - import af husdyrgødning - er også dyrt.

- I mange situationer i praksis kommer prisen op på 40-100 kr. pr ton husdyrgødning - det kan være med relativt dårlig tilgængeligt kvælstof i dybstrøelse - og det er situationen for mange, pointerer han.

Svend Daverkosen håber, at en fokuseret indsats med mobil grøngødning kan skaffe kvælstoffet noget billigere.

Økologi i Sporet

Udvikling af det pløjefri mobile grøngødningsystem til grøntsager er en del af projektet 'Økologi på sporet'. Projektet har fået tilskud fra Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram (GUDP) under Fødevarerministeriet.

Hvert andet eller hvert tredje bed?

På barritskov er der gode erfaringer med løbende at afpudse grønt og lægge materialet ind mellem rækkerne af grøntsager. Nu overvejes det, om det er nødvendigt at have halvdelen af arealet liggende med grøngødning

GRØNGØDNING

AF KAJ LUND SØRENSEN

I udviklingsarbejdet på Barritskov Gods eksperimenteres med et næringsstofproducerende areal af samme størrelse som arealet med grøntsager. Hidtil har der været et system med halvt af hver - altså bede, hvor der er helholdsvis grøntsager og grøngødning i hver andet bed. Der er således 2,18 m brede bede til at producere mobil grøngødning til afgrøden ved siden af i et bed af samme bredde.

Hver anden eller hver tredje?

- Vi har ikke oplevet kvælstofmangel i grøntsagerne, så måske kan vi nøjes med at have grøngødning i hvert tredje bed, fortæller Svend Daverkosen.

Han har gode erfaringer med løbende at afpudse grønt, når det bliver for højt og/eller grøntsagerne mangler gødning og derefter lægge materialet ind mellem rækkerne. Det er andet år, projektet kører, og indtil nu har han tilført mobil grøngødning til grøntsagerne med håndkraft. Svend Daverkosen overvejer, om det virkelig er nødvendigt at have halvdelen af arealet liggende med grøngødning.

Måske er det nok med at hvert tredje bed på JB 7-jorden ligger med grøngødning, der bruges til at gøde grøntsagerne. Det vil sige et system med to bede med grøntsager for hvert bed med grøngødning. Eller sagt på en anden måde: et år med grøngødning og to år med grøntsager.

Hurtig effekt

Som grøngødning afprøver han bl.a. en blanding af 4 kg rødkløver og 20 kg rajgræs. Der er også bede med rødkløver, perserkløver, alsikekløver og alm. kløvergræsblanding. Ifølge Svend Daverkosen skal græsset med i blandingerne for at holde på kvælstoffet i jorden, men også for at sikre, at udlægget, der etableres i september, overlever den første vinter.

Målinger i afklippet grøngødning i august og september viser et C/N forhold på 10-15.

Svend Daverkosen er overrasket

over, at C/N ligger så lavt, men vurderer, at det skyldes nok, at græsset pudses af jævnlige, så det slås, når det er 30-40 cm højt.

- Umiddelbart ser det fornuftigt ud. Det vil sige, vi har masser af gødning, der er umiddelbar tilgængelig.

- Ved et C/N forhold under 15 er der en relativ god mulighed for en høj kvælstofudnyttelse. Her burde vi kunne komme op på en kvælstofudnyttelse på over 80 pct., når vi nedmulder den friske grøngødning, vurderer han.

Spadefræser erstatter ploven

Med i regnskabet hører naturligvis også forfrugtsværdien. Det vil sige,

at hele gevinsten ikke hentes alene i den afklippede grøngødning i bedet ved siden af, men også fra grøngødningsbedets forfrugtsværdi i sædskiftet til næste års grøntsag.

På Barritskov har en spadefræser erstattet ploven. Spadefræseren bruges primært til at nedmulde grøngødningsbedene i foråret inden, der sås eller plantes grøntsager samt i efteråret til at nedmulde afgrøder, før såning af grøngødning.

Indhold i afklippet grøngødning på Barritskov

- ▶ 6-39 t grønmasse pr. ha
- ▶ 12-20 % ts
- ▶ 3-5 % N
- ▶ 45-200 kg N/ha
- ▶ 42-45 % C
- ▶ C/N på 10-15

Foreløbige data fra Økologi i Sporet. Indhold i afklippet grøngødning på Barritskov, målt i august og september. Kilde: Landbrugs- og miljøchef hos Aarstiderne, Svend Daverkosen.

Hvis den friske grønmasse indarbejdes i jorden, er en kvælstofudnyttelse på 70-80 pct. ifølge landbrugs- og miljøchef på Barritskov, Svend Daverkosen, ikke urealistisk.

Dansk øko-forskning har meget at lære

TYSKLAND: Tyskland afsætter årligt millioner af euro til økologisk forskning og udvikling på 14 forskningscentre rundt om i delstaterne. Et af dem arbejder udelukkende med økologisk forskning.

- Vi burde kigge syd på og lade os inspirere af den tyske forskning, for der er virkelig meget at hente, siger Ilse A. Rasmussen, der er koordinator for det danske Organic RDD program og som netop har besøgt instituttet i Trenthorst mellem Kiel og Lybeck til ICROFS nyt.

Økologi-Kongres

SUCCES OG UDFORDRINGER

Økologi-Kongres åben for tilmelding

KONGRES: Der er nu åbnet for tilmelding til Økologi-Kongres 2015, som den 25. og 26. november byder på 100 foredrag og oplæg om økologiens succes og udfordringer. Kongressen finder sted i Vingstedcenteret ved Vejle. Omkring 75 danske forskere og eksperter står klar til at give et overblik over økologiens bidrag til samfundsgoderne, natur & biodiversitet, miljø, energi & klima, mennesker og dyrs sundhed og velfærd samt landdistriktsudvikling.

Økologikongres med internationalt spor

KONGRES: For første gang tilbyder økologikongressen nu et internationalt spor. På både første og anden dagen af Økologi-Kongres 2015 gennemføres en række møder på engelsk med internationale gæster og oplægsholdere.

På kongressens første dag holdes møder på engelsk omkring planteforædling. Det er projektet COBRA, som står for møderne. Projektet kobler økologiske forædlingsaktiviteter inden for korn og bælgfrø på tværs af Europa. Der er fokus på både forædling af sorter og populationer.

På andendagen er det projektet ØkoProtein, der bidrager med et internationalt spor om proteinafgrøder. Projektet har banet vej for at danske økologiske husdyr kan fodres med dansk økologisk proteinfoder ved at arbejde med hele produktionskæden.

Noteringen

► Svin

Basisnotering (70,0-94,9) uge 44: 9,40 kr.

Friland A/S giver i uge 44 følgende tillæg til konventionel notering: Øko-tillæg (alle grise): 4,00 kr./kg. Kvalitetstillæg (godkendte grise): 2,00 kr./kg. Ud over á conto udbetalingen ydes økologisk markedstillæg afhængigt af afsætningsituationen - for uge 44: 14,50 kr./kg for alle grise. Søer (slagtes ca. hver 3. uge) 7,00 kr./kg. Der udbetales også konventionel efterbetaling fra Danish Crown.

► Smågrise

Vejledende notering fra Videncenter for Svineproduktion for økologiske smågrise for uge 44: Beregnet smågrisenotering: 30 kg: 1.004,90 kr. (0). Kg-regulering: 12-25 kg: 19,44 kr. 25-30 kg: 17,76 kr. 30-40 kg: 14,46 kr. Noteringen tager udgangspunkt i basisnoteringen fra Friland A/S og er inklusive efterbetaling.

► Kvæg

Friland A/S giver følgende merpriser for økologisk kvæg leveret i uge 44: Kalve u/12 mdr.: 2,35 kr./kg. Kvier og stude: Variabelt tillæg 8,00 kr./kg, kontrakttillæg 1,50 kr./kg. Ikke-kvalitetsgodkendte kvier og stude form > 3,5: 4,00 kr./kg. Køer samt ikke-kvalitetsgodkendte kvier og stude form < 3,5 og tyre > 24 mdr: 6,00 kr./kg. Ungtyre 12-24 mdr: 2,25 kr./kg. *Kvalitets-godkendte dyr på kontrakt aftages med variabelt tillæg + kontrakttillæg.

► Tyrekalve

Vejledende notering på økologiske tyrekalve fra Brancheudvalget for Økologiske Køddproducenter: Jersey, (3. mdr., 65 kg). Pris: 1.256 kr. Kg-reg.: 8 kr. SDM, (3. mdr., 96 kg). Pris: 2.433 kr. Kg-reg.: 12 kr. Priserne er inkl. afhornning og studning.

Økologi & Erhverv tager forbehold for evt. fejl.

Her oplever jeg, at det er dyr, vi arbejder med, siger Mads Thinggaard Kristensen i den nye stald i Bække. Foto: Kaj Lund Sørensen.

Etablerer 1050 stipladser i storstier i lejet bygning

Selskab fokuserer kun på svineproduktion og lader andre om planteavl og foderproduktion

SLAGTESVIN
AF KAJ LUND SØRENSEN

En ny slagtesvineproduktion vest for Kolding er et godt eksempel på den slags drivere, der kan skabe øget omlægning hos planteavlere. Slagtesvinene aftager økologisk korn og protein og er desuden i stand til at levere økologisk husdyrgødning - såvel flydende som fast.

I Bække vest for Kolding har Mads Thinggaard Kristensen ombygget en lidt ældre minkhal til en økologisk slagtesvinestald med 1.050 stipladser. Bygningen på 2.400 kvm. er indrettet med tre storstier med plads til 350 slagtesvin i hver flok samt en sti med plads til 350 smågrise. Fra alle stier er der adgang til udeareal. Det samlede udeareal er 900 kvm.

En ny generation etablerer sig
Samarbejdet omkring den nye svine-stald kan måske også ses som model, der gør det muligt for en ny generation at komme ind i erhvervet. Ud over Mads Thinggaard Kristensen, som tidligere på året blev færdiguddannet virksomhedsleder fra Bygholm Landbrugsskole, udgøres selskabet, Stenager Økologiske Slagtesvin ApS, af Nicolaj Petersen, som har over 600 søer ved Hovborg.

Det er partneren, Nicolaj Pedersen, som leverer alle grise. De fleste ved 15 kg, nogle ved 30 kg.

De to partnere har også økologisk slagtesvineproduktion på en anden ejendom. I alt kommer selskabet til at producere 10.500 slagtesvin årligt.

Barmarksprojekt blev droppet

Den nye stald var oprindeligt tænkt som et barmarksprojekt, men Mads Thinggaard Kristensen, som har været initiativtager til projektet, er glad for, at det aldrig blev til noget med barmarksprojektet.

- Det skulle afskrives over 20-30 år. Her afskriver vi det hele over ti år, forklarer han.

Ti år er det samme som lejeaftalen.

Er finansieret seks steder

Partneren, Nicolaj Petersen, havde allerede gennem længere tid lejet nabobygningen til sine slagtesvin.

- Denne minkhal stod tom, og så begyndte jeg at regne på det. Løsningen med en lejet bygning er meget bedre end barmarksprojektet. Det ville koste tre til fire gange så meget at etablere samme produktion i et

nyt barmarksprojekt, fortæller Mads Thinggaard Kristensen, som kom igennem med projektet hos den tredje bank, han kontaktede. Banken har ydet driftskredit. Den nye produktion er finansieret seks forskellige steder. Eksempelvis er Vestjyllands Andel med til at finansiere foderet. Danish Crown er med til at finansiere besætningen. Og så er der leaset, hvor det har været muligt.

Miljøgodkendelsen gik hurtigt igennem. Den klarede Vejen Kommune på tre måneder.

Drømmer om grise på marken

Den nyetablerede svineproducent fremhæver, at der er et areal med dybstrøelse.

- Der skal være en del dybstrøelsesareal. Det bør altid være et krav i økologi, pointerer han.

Som det er indrettet, består udedørsarealet af beton og spalter, men Mads Thinggaard Kristensen kunne godt finde på at udvide udearealet og har en drøm om på et tidspunkt at få grisene helt ud på de nærliggende marker.

- Det vil være godt, hvis de kan få kontakt med jord. Men det er fremtidsplaner, tilføjer han.

Samtidig afviser han ikke tanken om, at det af miljømæssige hensyn vil være godt snart at komme i gang med at få etableret skov med pil, popler og grantræer.

Det er sjovt

Mads Thinggaard Kristensen, der selv skal passe besætningen, er i sin uddannelse gået målrettet efter at starte økologisk slagtesvineproduktion.

- Jeg synes, det er sjovt at producere økologiske slagtesvin. Her oplever jeg, at det er dyr, vi arbejder med, siger Mads Thinggaard Kristensen, som også har erfaring med konventionel svineproduktion.

Jord er for dyrt

Stenager Økologiske Slagtesvin ApS arbejder udelukkende med slagtesvineproduktion. Virksomheden er ikke involveret i planteavl og dyrker ikke selv foder. Al foder leveres af Vestjyllands Andel.

- Vi har ingen jord. Planteavl kan ikke forrente de jordpriser, vi har i dag, vurderer Mads Thinggaard Kristensen.

- Hvis jordpriserne falder, kan jeg godt finde på at investere i det, men som det er nu, vil det ødelægge afkastet i virksomheden, tilføjer han.

Gødningen ikke afsat

Den ikke ubetydelige mængde økologiske svinemøg er endnu ikke afsat. Nicolaj Pedersen tager lidt af gødningen, og det forventes at økologiske planteavlere aftager hovedparten.

“ Denne minkhal stod tom, og så begyndte jeg at regne på det. Løsningen med en lejet bygning er meget bedre end barmarksprojektet. Det ville koste tre til fire gange så meget at etablere samme produktion i et nyt barmarksprojekt.

MADS TINGGAARD KRISTENSEN

Øverst i sorteringsboksen sidder et kamera og to lasere og peger ned på grisen. Teknikken og softwaren måler bredde og længde på grisen, regner ud, hvad den vejer og kan også måle kødprocenten. Sortering efter vægt og hvor meget kød, der er på dyrene, giver mulighed for fasefodring. Foto: Kaj Lund Sørensen.

Sorterer grisene ved hjælp af fototeknik

Vægtsortering med kameraer skal sikre en høj daglig tilvækst, et lavt foderforbrug samt levering tæt på den optimale slagtevægt

SLAGTESVIN
AF KAJ LUND SØRENSEN

I den nye økologiske svinestald i Bække står tre sorteringsbokse, der hver kan håndtere 350 grise og sortere grisene, så de ved levering kommer så tæt på den optimale slagtevægt som muligt.

- Der er 20 kg margin inden for basisgrænserne, men jo tættere, man kommer på den øverste grænse, jo bedre er det. Det betyder meget, når hver kg afregnes med 30 kroner. Det er der, vi kan tjene penge, forklarer Mads Thinggaard Kristensen.

Han peger desuden på, at det stresser grisene, når de hver uge skal ind og ud af en vægt, og at det øger foderforbruget.

Vil gerne slippe for at veje

Han lægger vægt på, at det skal være let at arbejde i stalden, og vil gerne slippe for at veje før slagting. Men en bedre afregning er ikke eneste gevinst ved sorteringsboksene.

Øverst i sorteringsboksen sidder et kamera og to lasere og peger ned på grisen. Teknikken og softwaren måler bredde og længde på grisen, regner ud, hvad den vejer og kan også måle kødprocenten. Sortering efter vægt og hvor meget kød, der er på dyrene, giver mulighed for fasefodring.

Sparer penge til foder

- Vi sorterer efter, hvilken slags foder, grisene skal have. Vi kører med to blandinger med forskelligt energiindhold. Energirig og energifattig.

- Der kan tjenes meget ved at bruge det rigtige foder. Der er 20-30 kr. pr. 100 kg i prisforskel mellem de to blandinger. Det bliver mange penge, når de æder omkring tre kg om dagen, understreger Mads Tinggaard Kristensen.

Han budgetterer med en daglig tilvækst på 900 g fra 30 kg og op, men han lægger ikke skjul på at ambitionerne er at komme højere op. Ligeledes håber Mads Thinggaard Kristensen, at teknikken kan bidrage til at holde foderforbruget nede på tre FE pr. kg tilvækst eller lavere.

Optisort er nyt i Danmark

Kameraet Optisort, der er leveret af Unicon a/s, er meget udbredt i Tyskland.

- Optisort er jo ret nyt i Danmark. Jeg er den fjerde danske landmand, som har investeret i systemet. Og der er ingen andre økologer, som bruger det.

Han fremhæver, at der ikke er nogen vægt, som skal holdes ren og vedligeholdes. Og lågerne åbnes vha. trykluftslanger.

Han er lidt spændt på, hvor godt sorteringen kommer til at fungere.

- Det er en stor åben stald, og hvis grisene er for beskidte, så kan kameraet måske have svært ved at finde kontrasterne på grisen, siger han.

Alligevel er er Mads Thinggaard Kristensen så begejstret for teknikken, at han allerede nu klar til at investere i flere kameraer til de øvrige stalde.

Få en sø helt gratis

Økologisk landmand Per Thomsen har gjort brug af Naturstyrelsen tilskud til søer på landbrugsjord. På den måde fik han en gratis sø. Det kan andre også få, men man skal skynde sig, hvis man vil være med i denne ansøgningsrunde

TILSKUD TIL SØER
AF LINE SKOUBOE

Før var det en lav, fugtig plet, som var besværlig at dyrke – i dag ligger her en fin lille sø, som harmonerer godt med et nærliggende vandhul og en nyplantede skov.

Per Thomsen, Hellevad, vil gerne have mere natur på sin ejendom, og det seneste skud på stammen er søen på omkring 900 m², som er blevet gravet ud i løbet af sommeren. Den er nu klar til, at ænder og andre fugle og dyr begynder at benytte den. Per Thomsen er glad for sin nye sø, og han kan også glæde sig over, at den ikke har kostet ham andet end den jor, den ligger på.

- Det gik i nul. Naturstyrelsen har givet et tilskud på 15.000 kr. Gravearbejdet kostede 10.000 kr. og konsulenthjælpen 5.000 kr., fortæller han.

Fik inspiration i erfagruppe

For Per Thomsens vedkommende

Per Thomsen benyttede sig af muligheden for at søge tilskud til sin sø i Naturstyrelsen. Tilskuddet på 15.000 rakte både til konsulentarbejde og maskinstationens gravearbejde. Foto: Jesper Tofft, Ravnhøj Consult.

udsprang ideen om en ny sø på ejendommen af en natur-erfagruppe i Økologisk Landsforening, som han deltog i sidste år. Her mødte han naturkonsulent Jesper Tofft fra Ravnhøj Consult, som samarbejder med Økologisk Landsforening om planlægning og projektering af naturtiltag på landbrug. Jesper Tofft har solid erfaring med anlæg af søer og har stået for at søge tilskud og indhente de nødvendige tilladelser.

Ny ansøgningsrunde i januar

Næste frist for at søge støtte til søer som Per Thomsens er 31. januar, men man skal i gang med arbejdet nu, understreger Jesper Tofft.

- Tilladelserne fra kommunen skal

være i hus, inden man søger Naturstyrelsen om tilskud. Hvor lang tid det tager, varierer fra kommune til kommune, men det er under alle omstændigheder på høje tid at lave forarbejdet, hvis man vil i betragtning, siger Jesper Tofft.

Betingelserne for tilskud er i øvrigt, at søens vandflade er mere end 600 m², og at jorden ikke er fredet eller omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

TEMAEFTERMIDDAG OM RECIRKULERING AF NÆRINGSSTOFFER TIL MARKERNE

SEGES Økologi og Økologisk Landsforening afholder Temaeftermiddag

Onsdag den 4. november kl. 13.00–17.00

Vi mødes hos Komtek, Drivervej 8, 6670 Holsted, hvor vi skal se og høre om virksomhedens arbejde med recirkulering. Komtek byder på kaffe.

Herefter besøg hos landmand Kurt Kjælde, Vamdrupvej 39, 6580 Vamdrup, som fortæller om erfaringer med brug af recirkulerede produkter.

Vi kigger på jorden ved en spadediagnose for at vurdere jordens frugtbarhed.

Arrangementet er gratis og uden tilmelding.

Mere information fås hos Bjarne Hansen, Økologisk Landsforening, bh@okologi.dk, tlf. 21158706 og Margrethe Askegaard, SEGES Økologi, mga@seges.dk, tlf. 51813355.

Markvandringen er en del af projektet "Næringsstofferne retur til markerne".

Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne:
Danmark og Europa investerer i landdistrikterne

Ministeriet for Fødevarer,
Landbrug og Fiskeri

Den Europæiske Landbrugsfond
for Udvikling af Landdistrikterne

STØTTET AF
fonden for
økologisk landbrug

Se Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne

Klar til investeringsstøtte

De næste knap tre måneder kan økologiske landmænd søge tilskud til investeringer i nyttig teknologi. Som noget nyt kan mobile løsninger til fåre- og gedeholdet også komme i betragtning

INVESTERINGSSTØTTE

AF KAREN MUNK NIELSEN

21. oktober åbnede NaturErhvervstyrelsen ansøgningsrunden for økologisk investeringsstøtte. Der er 40 mio. kr. i puljen, og som noget nyt er det i år muligt at søge tilskud til udstyr til det økologiske fåre- og gedehold. Det drejer sig primært om mobile løsninger inden for fangefolde, hegn, vægt og lammeskjul. Små gårdbiogasanlæg er også blandt nyhederne på den såkaldte 'teknologiliste', som udarbejdes i forbindelse med ansøgningsrunden. I alt er der 95 teknologier på listen, som berettiger til tilskud. Af disse er 37 vurderet til at have høj udviklingsværdi, hvilket har betydning, når NaturErhvervstyrelsen senere prioriterer ansøgningerne.

Målrettet økologers udfordringer
En ansøgning skal være på mindst

Iben Alber Christiansen og Else Torp Christensen står i spidsen for Økologisk Landsforenings team, der rådgiver om og hjælper med ansøgninger om økologisk investeringsstøtte.

100.000 kr. for at komme i betragtning. Tilskuddet er på 40 pct.

- Det er en fantastisk mulighed for at få opdateret sit produktionsapparat, konstaterer Else Torp Christensen fra Økologisk Landsforenings projektservice.

Ordringen er møntet på at løse tekniske udfordringer, der er specielle i det økologiske landbrug, fortsætter hun og peger på frostfrit vand til svin som et eksempel.

Solide drivveje er et andet eksempel, som mange kvægbrugere tidligere har fået tilskud til.

Else Torp Christensen anbefaler specielt fåre- og gedeproducenter til

at søge i år, hvis de har behov for de mobile løsninger.

- Listen revideres hvert år, og vi kan ikke vide, om disse løsninger er på listen næste gang, siger hun.

Hold hovedet koldt

Men selv om teknologistøtten er et positivt tiltag, skal man holde hovedet koldt og se kritisk på egne investeringer, anbefaler økonomikonsulent Stine Hjarnø Jørgensen, Økologisk Landsforening. Hun adværer mod kapitalisering af tilskuddet.

Man skal passe på, man ikke kommer til at give for meget for varen, blot fordi der er tilskud til den.

Det kan godt være, du selv kun skal betale 60.000 kr. for noget, der koster 100.000 kr., men kan du forhandle prisen ned til 90.000, skal du kun betale 54.000 kr. Priser er altid til forhandling, pointerer hun.

Rift om penge

Ansøgningsskemaer og vejledning findes på NaturErhvervstyrelsens hjemmeside, og man skal søge i Tast-Selv systemet. Ønsker man rådgivning eller hjælp til ansøgningen, har Økologisk Landsforening sat et hold af konsulenter, der er klar til at bistå.

Ud over at skrive ansøgninger kan vi hjælpe med at vurdere chancen for at få tilskud. Ingen er tjent med at bruge tid og penge på at skrive ansøgninger forgæves, siger Else Torp Christensen, der forventer stor interesse for ordningen og dermed rift om de 40 mio. kr.

Ansøgningerne prioriteres efter flere kriterier, bl.a. antallet af 'udviklingspoint' i forhold til ansøgningens størrelse. Bedriftens størrelse kan også få indflydelse.

NaturErhvervstyrelsen har fælles sat en ramme på 15 mio. kr. til fjerkræ, 4 mio. kr. til svin, 8 mio. kr. til kvæg, 3 mio. kr. til frugt-, bær- og grønt, 8 mio. kr. til planteavl, samt 2 mio. kr. til får og geder.

Teknologilisten

I alt 95 teknologier er tilskudsberettigede. Af dem er 37 vurderet til at have et højt økologisk udviklingspotentiale. Følgende er eksempler på dette:

Planteavl

- ▶ Radrensere med gødningsplacering
- ▶ Ukrudtsbekæmpelse i rækkerne
- ▶ Teknik til kornbehandling

Frugt, bær og grønt

- ▶ Autostyrede plantemaskiner til samdyrkning
- ▶ Regntag mod skurv
- ▶ Pakke- og lagringsteknologi

Kvæg

- ▶ Intelligente låger og led
- ▶ Driveveje
- ▶ Mælketaxa og mælkeautomater
- ▶ Svin
- ▶ Større og bedre farehytter
- ▶ Fodersystemer, der mindsker spild
- ▶ Strømaskiner

Fjerkræ

- ▶ Teknik til udfodring af grovfoder
- ▶ Afskaller til havre mm

Får og geder

- ▶ Diverse mobile løsninger

På tværs

- ▶ Frostfrit drikkevand
- ▶ Sensor- og kameraovervågning
- ▶ Små biogasanlæg

Træer i svinefolden kan være vejen til mindre kvælstoftab

Danske forsøg tyder på, at om træer i svinefoldene kan mindske kvælstofudvaskning, og engelske forskere undersøger, om træerne måske også kan reducere ammoniaktabet fra udegående dyr

Træer i svinefoldene kan muligvis ikke alene være med til at holde på kvælstoffet i jorden. De kan eventuelt også være med til at begrænse ammoniaktabet fra udendørs svinehold.

Det tyder engelske forsøg på, som blev præsenteret på en workshop for danske og udenlandske ammoniak eksperter, rådgivere og repræsentanter fra myndighederne i sidste uge.

Workshoppen var arrangeret af forskere fra Aarhus Universitet, der sammen med Udviklingscenter for

Husdyr på Friland, SEGES, Økologisk Landsforening og to økologiske svineproducenter står bag projektet pEcosystem. Det er et forsknings- og udviklingsprojekt, som skal skaffe ny viden, der bl.a. kan bruges til at reducere miljøbelastningen fra økologisk svineproduktion.

Der er stigende fokus på de miljøskadelige effekter af landbrugets udledning af kvælstof. Her hører de økologiske svineproducenter ikke til blandt dukkene i klassen, for den økologiske svineproduktion forventes at tabe mere kvælstof til omgivelserne pr. produceret slagtesvin end den konventionelle både i form af nitratudvaskning og i form af ammoniak.

Det skyldes bl.a. en lavere fodereffektivitet og et højere indhold af råprotein i økologiske foderblandinger. Derudover er der et større gulvareal per dyr i staldene, fordi økologireglerne kræver en lavere

belægningsgrad, og det øger også risikoen for ammoniaktab.

Blade fanger ammoniakken

Der er således et stort behov for nye metoder til at holde på kvælstoffet i den økologiske svineproduktion, og derfor vakte de engelske undersøgelser opmærksomhed på workshoppen.

De engelske forskere mener, at træer kan begrænse ammoniakfordampningen fra foldene, fordi bladene kan 'fange' en del ammoniak, og fordi træerne reducerer vindhastighed og solindstråling omkring gødningen på jorden.

I Danmark undersøger projektet pEcosystems også, hvordan træer i folde påvirker kvælstoftabet, men indtil videre koncentrerer vi os om, hvordan træerne påvirker nitratudvaskningen.

En økologisk svineproducent medvirker i forsøget, og han har for fire år siden plantet poppeltræer på en del af det græsareal, hvor hans

diegivende søer går. I 21 farefolde er der nedgravet såkaldte sugeceller, så jordvand kan opsamles og analyseres for kvælstof. I de samme folde observeres søernes adfærd, bl.a. for at undersøge, hvor de afsætter gødning og urin. Det skal nemlig helst være tæt på træerne, så rødderne kan opsamle næringsstofferne.

Behov for nytænkning

Der er altså et stort behov for også at forske i ammoniaktab fra den økologiske svineproduktion og i hvordan de økologiske systemer bedst indrettes for at reducere ammoniaktabene

uden, at dyrevelfærden og konkurrencedygtigheden forringes. Men det er svært at måle ammoniaktab fra økologiske stalde og frilandsarealer præcist.

Workshoppen gav mange gode bud på metoder, der kan anvendes og videreudvikles og var således første skridt på vejen.

Læs mere og se præsentationerne fra workshoppen på projektets hjemmeside: <http://agro.au.dk/forskning/projekter/pecosystem/>. pEcosystem er en del af Organic RDD2-programmet og har fået tilskud fra GUDP under Fødevareministeriet.

NYT FRA
INTERNATIONALT CENTER
FOR FORSKNING I
ØKOLOGISK JORDBRUG
OG FØDEVARESYSTEMER

Af Anne Grete Kongsted & Uffe Jørgensen, Institut for Agroøkologi, Aarhus Universitet

Gratis økonomiberegninger af gårdbiogas

BIOGAS: 25 økologiske og 25 konventionelle landbrug får nu mulighed for at få lavet en gratis beregning af økonomien i et gårdbiogasanlæg. Det sker som et led i projektet BioEnergyFarm 2, som Økologisk Landsforening og AgroTech gennemfører.

- Beregningsværktøjet giver et overblik over investeringsomfang, indtægter og udgifter, samt en vurdering af rentabiliteten på den enkelte bedrift, og det er faglig udviklingschef i Økologisk Landsforening, Michael Tersbøl, meget lidt tidskrævende. I efteråret ventes en ordning for 40 procents investeringstilskud til gårdbiogasanlæg sat i søen.

Beredskabet ved smitsomme husdyrssygdomme truet

BEREDSKAB: En flytning af beredskabscentre i Herning, Thisted og Haderslev til Hedehusene kan true samarbejdet mellem Fødevarestyrelsen og Beredskabsstyrelsen om assistance på flere hundrede mand i tilfælde af svinepest, mund- og klovesyge eller tilsvarende udbrud. Det kan i sidste ende koste fødevareeksporten dyrt.

- Det er en stor fejl at lukke de jyske beredskabscentre. Vores muligheder for at træne sammen med Beredskabsstyrelsen, vil være væsentligt forringede. Og træning er nødvendig, hvis vi skal opretholde det beredskab, vi har i dag, siger Carsten Jensen, formand for Den Danske Dyrlegeforening.

- Ikke langt fra landets grænser i Polen, Estland, Letland og Litauen har der i år været udbrud af den meget smitsomme afrikanske svinepest. Hvis den sygdom kommer til Danmark, er det altafgørende, at vi har et effektivt beredskab, så vi hurtigt kan inddæmme sygdommen. Ellers står vi til at miste milliarder i fødevareeksport. Vi må nemlig slå samtlige besætninger ned, der er berørt af sygdommen, og dansk svinekød vil ikke kunne omsættes mens bekæmpelsesarbejdet står på - og sandsynligvis i lang tid bagefter.

- Beredskabet fungerede, fordi samarbejdet fungerede. Det vil være meget svært at bibeholde, hvis hele Beredskabsstyrelsen fremover sidder på Sjælland, mens dyrene befinder sig i Jylland, siger Carsten Jensen.

Temadag for frilands- og økologiske svineproducenter

Grovfoder og helbred

Slagtesvin leveret til Friland skal have grovfoder. Brug et foder grisene kan lide og gør det nemt for dig selv. Kom og hør hvordan! Frilandsgrise er lig med godt helbred. Hør eksperter vurdering af frilandsgrises helbred og debatter, hvad management betyder for grisenes helbred.

Tid: Onsdag den 18. november 2015 kl 9.30–15.00 (forud for Frilands årsmøde)
Sted: Jysk Landbrugsrådgivning, Majsmarken 1, 7190 Billund
Pris: Frilands svineleverandør: Gratis Ikke leverandør: kr. 1.500,- inkl. forplejning
Program: Se program for dagen her: www.landbrugsinfo.dk/oko-detsker
Tilmelding: Senest onsdag den 11. november 2015 til Friland A/S Ina Nielsen, E: inan@friland.dk eller 89192763. Tilmeldingen er bindende.

Temadagen afholdes af SEGES Økologi i samarbejde med Friland A/S

Økologisk rådgivning

Få gode ideer til din økologiske bedrift

- tag med på Økologisk Inspirationsdag 2015

Vælg mellem 19 spændende indlæg fra landmænd, konsulenter og specialister og mød dine kolleger over en god økologisk frokost.

Vi har både store og helt store emner på programmet, bl.a.:

Dansk Landbrugs fremtid – er stordrift en fordel? Ved prof. emer. Søren Kjeldsen Krag, KU

Svensk vinkel på økologi ved økologikonsulent, Niels Andreassen, Jordbruksverket, Sverige

Præcisionsdyrkning ved lektor Jesper Rasmussen, KU og rådgiver H. H. Pedersen CTF Europe

Afsætning af kød ved Business Supporter, Henriette Guldager, Friland og driftsbestyrer, Rune Sørensen, Fonden Grantoftegård.

Frøavl: Muligheder og alternativer ved Avlsdirektør, Anders Mondrup, DLF og økologikonsulent Jesper Hansen, ØR

Fra muld til mjød og vin ved vinproducent Niels Esbjerg, Ørnbjerg vin og mjødproducent Karin Sloth, Snoremark.

4 ha med 7 arbejdspladser ved bondekone og indehaver Louise Køster, Køster og Co.

Vision, strategi og værdikæde på Steensgaard Principlandbrug ved direktør og ejer Henning Wiesinger

Konsulenterne i Økologisk Rådgivning vil bidrage med ny viden om bl.a. svovl til kløver, frugtavl, høstandele, række- dyrkning, merværdi i krydsningskalve m.m.

Tid: 10. november 2015 kl. 9-16

Sted: Landbocentret, Fulbyvej 15, Sorø

Pris: 375 kr.+ moms for abonnenter i Økologisk Rådgivning. 600 kr. + moms for andre.

Tilmelding og program: www.ecoadvice.dk eller tlf. 57 86 50 00 senest 3. november.

MAD & MARKED

PÅ
MARKEDET

AF HELENE BIRK, MARKEDSCHEF FOR EKSPORT HOS ØKOLOGISK LANDSFORENING

ØGET INTERESSE FOR EKSPORT

Når 16 danske øko-virksomheder i denne weekend drager til Nordic Organic Food Fair i Malmø, er der tale om en markant øget messe-tilslutning. Faktisk har efterspørgslen i år været større, end vi kunne efterkomme, og vi må derfor overveje, om den danske fællesstand skal udbygges yderligere i 2016.

Med den udvikling vi ser på det svenske øko-marked i øjeblikket, er der netop god grund til at kigge mod Sverige i eksport-øjemed. 2015 tegner til at blive et nyt rekordår for det svenske økologisalg, som er vokset med hele 50 procent i første halvår.

Så eksport-potentialet for danske øko-virksomheder i Sverige er større end nogensinde, og med det brede udvalg af gode, økologiske produkter, vi producerer i Danmark, kan vi virkelig bidrage til at gøre det væsentlig mere interessant at være svensk øko-forbruger.

Det er dog ikke kun på den nordiske økologi-messe, at de danske øko-virksomheder viser stadigt større engagement. Vi oplever en generelt øget interesse for vores eksportaktiviteter. Og i samarbejde med Netværket Bio aus Dänemark rammer vi på BioFach 2016 minimum 35 udstillende virksomheder.

Også den overvældende interesse for at deltage i Organic Denmark's eksportakademi vidner om en meget eksportvrig branche. Siden Organic Export Academy startede for to år siden, har i alt 600 deltagere – som repræsenterer 111 virksomheder – benyttet sig af muligheden.

Det glæder mig naturligvis, at vores tilbud bliver benyttet. Og ikke mindst er det rigtig positivt, at så mange af de eksporterende øko-virksomheder tydeligt prioriterer en grundig forberedelse til messer og møder med indkøbere. Det er essentielt for at opnå gode resultater.

Med disse takter er jeg overbevist om, at den danske økologi-eksport når målsætningen om to milliarder i 2020. Pilen peger rettere på 2,5 - 3 mia.

“ Eksport-potentialet for danske øko-virksomheder i Sverige er større end nogensinde.

Hvis ikke danske økologer skruer op for grøntsagsproduktionen, vil andre producenter fylde hullerne på det europæiske marked.

Grøntsagsgazellen fra Horsens

Hvis ikke de danske producenter er klar til at skrue op for produktionen, vil andre fylde hullerne på det europæiske grøntsagsmarked, vurderer Jørgen Nielsen fra Northern Greens

EKSPORT

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

Økologiens fremmarch på især de europæiske nærmarkeder kan åbne døren for en markant højere eksport af danske grøntsager. Spørger man Jørgen Nielsen, direktør for og medejer af Northern Greens i Horsens, som bruger økologien som døråbner til nye kunder ude i Europa, tegner der sig lyse udsigter for den økologiske eksport.

- Selv om de udenlandske markeder generelt ønsker lokal økologi, opstår der hele tiden nye huller, siger Jørgen Nielsen.

Northern Greens er en af landets største eksportører af økologiske grøntsager, og i øjeblikket kan han sælge mere, end han kan få. Af hensyn til konkurrencen holder han salgshallene for sig selv, men han lægger ikke skjul på, at eksporten af økologiske grøntsager udvikler sig positivt, og han mener, at Danmark med enkle midler kan få langt større eksportindtægter. Men det kræver, at Danmark formår at fastholde og udbygge den førerposition, som de danske økologer har skabt gennem mange års målrettet udvikling.

Væksten kommer hurtigt

- Vi bør tænke stort, og jeg vil gerne slå et slag for, at vi bliver ved med at stræbe efter at være verdens førende øko-nation. Væksten kommer til at ske hurtigt, og hvis ikke vi skaber gode rammer for landbru-

Jørgen Nielsen fra Northern Greens sælger grøntsager fra hele verden, men han vil helst sælge dansk økologi.

get, er der andre, der snupper markedet.

Jørgen Nielsen undrer sig derfor over, at der ikke bliver gjort mere for at gøre det attraktivt at producere økologi i Danmark.

- Vi har gode jorde og et godt klima til økologisk produktion, og der ligger et stort uudnyttet potentiale, siger Jørgen Nielsen, som har en snes økologiske grøntsager i sortimentet.

Kåret som gazelle-virksomhed

Efter mange år i dansk detailhandel var han med til at grundlægge Northern Greens i 2008, og i dag er han hovedaktionær i firmaet, mens Gasa Nord sidder på 34 pct. af aktierne.

- Jeg kunne se, at de varer, vi producerede i Danmark, havde en højere kvalitet end dem, vi importerede, siger han om baggrunden for at etablere en eksportvirksomhed med udgangspunkt i de grøntsager, som kan dyrkes under danske himmelstrøg.

- Vi fik hurtigt hele Europa som marked, og vi begyndte relativt hurtigt at sælge økologi, siger Jørgen Nielsen.

Sidste år blev firmaet kåret som Gazelle-virksomhed, og væksten fortsætter.

For at sikre stabile leverancer hele året sourcer han produkter fra ni lande, og fra kontoret i Horsens styrer han sammen med ni ansatte salget til kunder i 21 lande.

Lader telefonen ringe

- En af de store udfordringer er at ramme det rigtige prispunkt, men nogle gange opnår vi faktisk en bedre eksportpris end på hjemmemarkedet, siger Jørgen Nielsen.

Han deltog for nylig i Organic Denmark's inspirationstur til USA og via samtaler med de øvrige bestyrelsesmedlemmer i Økologisk Landsforenings eksportorganisation kom han hjem med et klart indtryk af, at manglende udbud af varer ikke kun hæmmer den økologiske grøntsagseksport.

- Flere fra andre brancher fortæller, at de lader være med at tage telefonen, når de ringer fra udlandet, fordi de ikke har varerne, siger Jørgen Nielsen.

Det er detailkæder, som aftager størstedelen af Northern Greens øko-eksport, men firmaet har også en stabil afsætning af bulkvarer til industrien og udenlandske pakkerier og grossister.

69 møder gav Edeka-kontrakt

- De vigtigste økologiske produkter er rodfrugter, kartofler og gulerødder, siger Jørgen Nielsen, som har et tæt samarbejde med Danmarks Axel Månsson, Tange Frilandsgartneri, Dan Organic og andre af landets største producenter.

I takt med at økologen bliver mere mainstream, oplever han, at handlen med økologiske grøntsager bliver mere global, men det ændrer ikke ved, at de fleste kunder helst vil have grøntsager, der er dyrket i deres egen baghave, og eksportarbejdet kan kræve både de rigtige certificeringer og stor vedholdenhed.

- Vi var til 69 møder med Edeka i Tyskland, før vi fik en kontrakt.

I forbindelse med udviklingen af et startkit for Økologiske Fødevarefællesskaber har Tine Christensen trukket på erfaringer fra ca. halvdelen af de nuværende fællesskaber.

Startkit til nye lokale fællesskaber

Økostartpakken og en ny hjemmeside skal gøre det nemmere at etablere og drive økologiske fødevarefællesskaber

FØDEVAREFÆLLESSKAB
TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

Ikke færre end 35 økologiske fødevarefællesskaber har set dagens lys, siden det første af slagsen åbnede på Nørrebro i 2008.

Det bliver snart lidt nemmere at etablere nye økologiske fødevarefællesskaber uden at gentage andres fejl. I starten af november går en ny hjemmeside i luften på adressen www.økostartpakke.dk.

Sitet kan bedst beskrives som en værktøjskasse, hvor både frivillige fra etablerede fødevarefællesskaber og folk, som ønsker at etablere et nyt fællesskab, kan hente råd og vejledning.

Hjemmesiden er udviklet under Projekt Økostartpakke, som har fået 228.000 kr. i støtte fra Fonden for Økologisk Landbrug. Arkitekten bag sitets er Tine Christensen. Hun er selvstændig konsulent og underviser, og i 2010 var hun medstifter af Aarhus Fødevarefællesskab, som hun var forkvinde for frem til 2013. Det frivillige arbejde i en medlemsdrevet indkøbsforening har givet hende et solidt indblik i og kendskab til opstarten og udviklingen af økologiske fødevarefællesskaber.

Siden april har hun været deltidsansat projektleder på Projekt Økostartpakke. Det er skabt på initiativ af otte fødevarefællesskaber. Deres ambition med projektet er at styrke salget af lokal økologi ved at samle og formidle erfaringerne fra landets godt 20 fødevarefællesskaber, så andre undgår at gentage de fejl, som alt for ofte opstår, når ildsjæle energisk kaster sig ud i nye projekter.

Brug hinanden noget mere

Ifølge Tine Christensen er der stor forskel på, hvordan fødevarefællesskaberne fungerer i praksis.

- Der er ikke kun én måde at organisere det på. Jeg skitserer forskellige modeller, og så må folk finde ud af, hvad der fungerer bedst for det pågældende fællesskab, siger Tine Christensen.

Der er dog flere udfordringer, som går igen alle steder i landet. Derfor kommer økostart-pakken til at indeholde forslag til vedtægter, et afsnit om jura og praktiske oplysninger om banker, betalingssystemer og hvordan, man skal forholde sig til fødevaremyndighederne.

- Hjemmesiden bliver en 'open source', og så kan folk kopiere det, de kan bruge, siger Tine Christensen.

- Men det kunne også være fedt, hvis fødevarefællesskaberne kunne bruge hinanden noget mere.

Stor forskel på fællesskaberne

Det første fødevarefællesskab blev grundlagt i København i 2008, og siden har det fået en stribe storkøben-

havnske satellitter og har indrettet et centralt lager, som giver andre logistiske udfordringer og fordele end i de selvstændige fællesskaber, som er poppet op i resten af landet. Her er aftalerne mellem fællesskabet og producenterne tilpasset de lokale forhold.

- København var de første og er størst og ligner på ingen måder de andre. Primært fordi det er en storby, hvor fællesskabet er splittet op på mange underafdelinger. I resten af landet er det meget forskelligt, hvordan de organiserer arbejdet, siger Tine Christensen.

I de større provinsbyer som Aarhus og Aalborg er det typiske producenterne, som leverer grøntsagerne, mens salget af grøntsagsposer i mindre byer er så lille, at medlemmerne af fødevareselskabet flere steder selv henter grøntsagerne ude hos landmanden.

- Det er interessant at finde mere bæredygtige modeller for, hvordan vi kan udvikle samarbejdet mellem fællesskaberne og landmanden.

Ifølge Tine Christensen er det vigtigt løbende at lokalisere landmændenes behov og orientere dem om, hvad der sker i fællesskaberne.

Kurser er også for landmænd

Som afslutning på projektet afholder Tine Christensen tre kurser.

- ▶ Opstart og drift af fødevarefællesskaber
- ▶ Bæredygtig frivillighed
- ▶ Netværksmøde/erfaringsudveksling mellem fødevarefællesskab og landmand

- Jeg håber, at mange vil deltage i kurserne, hvor især det sidste henvender sig til landmændene, siger Tine Christensen.

Kæderne skifter mindre med økologien

MARKEDSFØRING: Selv om økologi stadig er en hjørnesten i alle dagligvarekædernes profilering, lå deres annoncering af Ø-mærkede varer i tilbudsaviserne i 2014 på det laveste niveau i fem år. Det skriver Dansk Handelsblad på basis af tal fra iCoCo, som løbende registrerer dagligvarekædernes annoncering. Sidste år markedsførte kæderne 7.848 produkter i tilbudsaviserne, mens tallet i 2012 lå på 8.971.

Madmarkeder øger danskerne købelyst

MARKEDER: Efteråret mange madmarkeder bugner af tilbud om at komme tættere på maden, som dyrkes, avles og produceres i Danmark og ifølge den selvejende institution Madkulturen skærper de interessen for lokale varer.

- Vi ved fra vores undersøgelser, at lokale råvarer og råvarer i sæson spiller en rolle, når danskerne køber ind. I det kæmpestore udbud af madfestivaler og -markeder ligger der et stort potentiale i at dyrke oplevelsen, forståelsen for råvaren og en god handel mellem producent og forbruger, siger Judith Kyst, direktør for Madkulturen.

Danske økologer indtager Malmø-messe

EKSPORT: Et bredt udvalg af danske økologiske varer som oste, is, mel, marmelader, safte, børnemad og grønne spirer vil blive præsenteret for de nordiske indkøbere, når økologi-messen, Nordic Organic Food Fair, finder sted i Malmø søndag og mandag. 16 danske øko-virksomheder deltager på messen i et eksportfremstod.

Eksport-potentialet i Sverige er større end nogensinde, påpeger foreningens eksportchef i Økologisk Landsforening, som arrangerer det danske eksportfremstød på Nordic Organic Food Fair.

- Med den udvikling vi ser på øko-markederne i de øvrige nordiske lande i øjeblikket, er der rigtig god grund til at kigge i den retning i eksport-øjemed. Især Sverige er interessant og rummer et større eksport-potentiale for danske økologer end nogensinde før, siger Helene Birk.

McDonald's tester økologiske bøffer syd for grænsen

Den verdensomspændende burgerkæde lytter til signalerne fra forbrugere, men kunderne i kædens 88 danske restauranter må foreløbigt kigge forgæves efter en øko-burger

FASTFOOD
AF JAKOB BRANDT

McDonald's introducerer deres første 100 pct. økologiske burger med en tidsbegrænset kampagne i Tyskland, skrev FødevareWatch i sidste uge på basis af en nyhed fra Sky News.

Heraf fremgår det, at fastfoodkædens tyske menuer fra 1. oktober til 18. november vil inkludere burgere lavet med økologisk kød fra landbrug i Tyskland og Østrig.

Dermed imødekommer kæden et ønske fra mange forbrugere, som er bekymret for det voksende forbrug af antibiotika og ønsker en mere bæredygtig fødevareproduktion.

Tiltaget kommer efter at McDonald's øverste direktør, Steve Esterbrook, i maj annoncerede, at McDonald's fremover skulle transformeres til et 'moderne, progressivt burger firma'.

Kun bøffen er økologisk

Den nye øko-burgere går i Tyskland under navnet McB-burgere, men det er lidt af en tilsnigelse at omtale den som 100 procent økologisk, da det

kun er selve bøffen, som er økologisk.

Det oplyser Pia Tobberup, pressechef i McDonald's Danmark, som nøje vil følge erfaringerne fra Tyskland.

- Vi udvikler hele tiden menukortet efter vores gæsters smag og præferencer, men det er for tidligt at sige, om vi kommer til at sætte en økologisk burger på menukortet i Danmark, siger Pia Tobberup.

Skal bruge to mia. øko-æg

I Danmark indeholder McDonald's morgenmenu McMuffins med frisklavede spejlæg af danske, økologiske æg. Der er tale om hele æg, som bliver slået ud i en rund form, når en kunde bestiller McMuffins.

Æggene kommer fra fire hønsier i Jylland og på Lolland og bliver distribueret via Danæg.

På globalt plan har en kæde som McDonald's en betydelig indkøbsvolumen, og da kæden i begyndelsen af september meddelte, at den sigter mod at udfase brugen af buræg i deres amerikanske og canadiske restauranter over en periode på 10 år, omfatter det et årligt forbrug på ca. to mia. æg i USA og 120 mio. æg i Canada.

Martin Daasbjerg viser her Peter Nielsen og Bente Karlsen rundt langs produktionslinjen i det nye fjerkræslagteri på havnen i Struer. Parret fra Farsø er ved at undersøge muligheden for at blive leverandør af økologiske ænder, men før de bygger kostalden om, skal de have banken og kommunen med på ideen.

Dansk And folder vingerne ud på havnen i Struer

Efter en vellykket test-slagtning i sidste uge, slagter Dansk And ApS i denne uge efter planen det første hold på 12.000 ænder i det nyindrettede fjerkræslagteri

FJERKRÆ

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

- Det gik fint, båndene er oppe at køre, og det fungerede alt sammen, siger Martin Daasbjerg.

Han ejer og driver Dansk And, som har stået i spidsen for det omfattende arbejde med at omdanne en del af det lukkede svineslagteri Jutland Meat til et nyt specialslagteri, som får økologi og de lidt tungere fjerkræ som sit speciale.

Gennem de seneste uger har han og de godt 30 ansatte på slagteriet haft forrygende travlt med at renovere de nedslidte bygninger og installere den omfattende maskinpark, som Dansk And har købt fra et nedlagt tysk fjerkræslagteri.

Selvom Martin Daasbjerg kun betalte én sølle krone for bygningerne på havnen i Struer, lægger han ikke skjul på, at det har været en stor mundfuld at få alt på plads, og der har ikke været tid til megen nattesøvn for medlemmerne af Daasbjerg-familien de seneste uger.

Arbejdet kalder, og uden Merkur Andelskasse som finansiel partner var han næppe nået så langt.

- Når vi er færdige med etape 2, har vi nok investeret 30-32 mio. kroner, siger den økologiske andeprodu-

cent, som måtte hyre 23 lastbiler til at fragte alle specialmaskinerne til Struer, hvor lokale håndværkere og slagteriets egne ansatte kæmpede lige til det sidste med at få alt op at køre.

Vokser til 120 ansatte

For et år siden havde Dansk And tre ansatte. I dag er tallet vokset til godt 30, men Martin Daasbjerg forventer, at medarbejderstaben vil vokse til omkring 120 mand, når alt kører optimalt, og der kommer gang i forædlingsarbejdet.

I år slagter Dansk And ca. 600.000 fjerkræ, men allerede i 2016 vokser tallet til 700-900.000.

Dermed er der udsigt til, at der igen kommer masser af liv i det gamle svineslagteri, som har stået tomt, siden det i februar 2013. I Struer er genåbningen derfor en kærkommen vitaminindsprøjtning til den lokale

beskæftigelse, og flere af de tidligere slagteriarbejdere ser frem til at skifte svineborster ud med fjer.

For de økologiske producenter markerer åbningen også lidt af en milepæl. Siden Gern Fjerkræ lukkede for ni år siden, har de danske producenter været henvist til at få slagtet ænder, gæs og kalkuner på slagterier syd for grænsen. Dansk And har således både benyttet tyske, polske og senest hollandske slagterier.

Det har sendt de danske fjerkræ ud på lange transportere, og Martin Daasbjerg ser frem til igen at kunne sælge danske fjerkræ, som er produceret og slagtet på dansk grund.

Behov for investor til 2. etape

Slagteriet omfatter 22.000 kvm, men i første omgang benytter Dansk And kun ca. en tredjedel af arealet. Resten af bygningen og nogle af de store kølerum vil Dansk And forsøge

Nye økologiske andeproducenter er på vej

OMLÆGNING: For at sikre det nye fjerkræslagteri i Struer tilstrækkeligt med ænder, er det nødvendigt at flere økologer genoptager produktionen af ænder, og Dansk And har allerede kontakt med flere interesserede landmænd.

Det gælder blandt andre Peter Nielsen og Bente Karlsen, som tidligere har haft køer hjemme på gården ved Farsø. I dag lever de begge af lønarbejde, men efter et besøg på havnen i Struer er de tændt på ideen om at ombygge stalden, så den kan bruges til andeproduktion.

- Der er behov for nogle investeringer til ombygning og opsætning af hegn, men konceptet virker rigtig interessant, siger Peter Nielsen. Han søgte om omlægning til økologi inden fristen udløb 1. september, og hvis alt flasker sig, vil han kunne levere de første ænder i form af frilandsænder allerede til juni næste år.

- Men som landmand er jeg afhængig af at få både finansiering og miljøgodkendelserne på plads, siger den forhenværende mælkeproducent, som håber at både banken og kommunen er med på ideen.

Ikke færre end 23 lastvognstog med slagterimaskiner landede i løbet af foråret på havnen i Struer, hvor lokale håndværkere og slagteriets egne medarbejdere har knoklet for at få det hele på plads.

at leje ud til andre lokale fødevarerproducenter.

Ifølge Martin Daasbjerg får slagteriet dog selv brug for ekstra lokaler, når der er skaffet finansiering til en planlagt etape 2, som handler om at indrette lokaler, hvor det er muligt at lave forædlede fjerkræprodukter.

- Vi er allerede i gang med produktudviklingen, siger den jyske fjerkræproducent, som har ca. 25 nye fjerkræprodukter i pipelinen.

Nye krav fra veterinærerne

Her og nu handler det først og fremmest om at få slagteriet kørt ind. I sidste uge var fem personer fra Fødevarekontrollen på besøg i Struer, og veterinærerne fandt forskellige forhold, som skal ændres, før de vil give grønt lys til de første slagtninger.

- Der var nogle problemer med indretningen af nogle af rummene, men det var nogle helt rimelige krav, og jeg har sat fire mand på sagen, så alt bliver klar til den første slagtning, sagde Martin Daasbjerg. Alle huller i flisevæggene skal dækkes, og der venter en større rengøringsopgave, inden ænderne lander på havnen.

Trods de nye opgaver udstråler han en nærmest stoisk ro, da han vi-

ser et landmandspar fra Farsø rundt i de kringledede lokaler forud for den første testslagtning. Parret overvejer at etablere en andeproduktion, og de får en grundig beskrivelse af ændernes vej gennem slagteriet fra de bedøves til de bliver pakket og kørt på køl.

Det bliver i familien

'Jyske Råvarer' bliver navnet på en stor delikatessebutik med tilhørende spisested. Den åbner i weekenden med et bredt udvalg af lokale specialiteter fra andre producenter, men kommer samtidig til at fungere som showroom for slagteriet.

- Det er her, at vores kunder første gang vil stifte bekendtskab med vores nye produkter, siger 64-årige Martin Daasbjerg.

Struer-slagteriet tegner til at blive en rigtig familievirksomhed. Martin Daasbjergs søn Brian Daasbjerg er allerede kørt i stilling til at overtage ledelsen via et planlagt glidende generationsskifte.

- Jeg har hele tiden sagt, at når jeg fylder 70, vil jeg ned på halv tid, så jeg kun skal arbejde 50 timer om ugen, siger Martin Daasbjerg, som også har indlemmet begge sine døtre i medarbejderstaben.

Martin Daasbjerg: - Vi skal lave det, som ingen andre gider bukke sig efter

FJERKRÆ

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

Det er ikke kun indretningen af selve slagteriet, som skaber travlhed hos Dansk And. Ifølge den nyslåede slagteriboss Martin Daasbjerg er der også nok at se til på salgssiden, hvor han har haft travlt med at indgå nye aftaler.

- Det kommer bag på os, at interessen er så stor, og det er store ordrer, der vælter ind i øjeblikket, siger han forud for slagteriets åbning.

Sideløbende med indretningen af slagteriet har Martin Daasbjerg arbejdet intenst på at finde afsætning for den øgede produktion, som bliver en realitet, når slagteriet i løbet af det kommende år får flere leverandører.

Optimismen er ikke til at tage fejl hos den vestjyske andeproducent, som efter et længere tilløb er ved at realisere drømmen om at drive sit eget specialslagteri, hvor fokus er rettet mod kvalitet frem for kvantitet.

Martin Daasbjerg ser et stort potentiale i et voksende nichemarked for slagting og salg af de lidt tunge fjerkræ, men han har ingen intentioner om at udfordrer fjerkrægiganten Rose Poultry.

- Der er nok til at lave mainstream-

kyllinger. Vi skal i en helt anden retning. Vi skal arbejde med det, som ingen andre gider bukke sig efter. Vi skal satse på kvalitet i alle led, hvor der bliver kælet for produktet hele vejen fra marken til kunden.

Fedtafgiften var en katastrofe

Siden Gern Fjerkræ i Gedved gik konkurs i 2006, har det ikke været muligt at få slagtet større partier af ænder og andre tunge fjerkræ i Danmark, og da VK-regeringen få år senere indførte fedtafgiften, fik det katastrofale følger for den hjemlige andeproduktion.

De fleste producenter under Dansk And drejede nøglen, men selskabet formåede at holde sig oven vande med Marin Daasbjerg ved roret, og da Thorning-regeringen i 2012 valgte at skrotte fedtafgiften, tegner markedsudsigten efter hans vurdering nu langt lysere.

- Jeg kan ikke få øje på seriøse danske konkurrenter til det, vi vil lave.

Hans optimisme bygger ikke kun på salget til Dansk And's nuværende kunder. Flere nye kunder er på vej, og de ansatte på slagteriet kan også se frem til at lønslagte både 'suppehøns' i form af høner fra den hjemlige ægproduktion samt danske kalkuner på op til 10 kg.

Eirik Vinsand fra Mineslund har lavet aftaler om at levere kød til både nemlig.com, udvalgte Menu Gourmet-butikker og Føtex Food-kæden. Foto: Morten Telling

Eirik Vinsand og Mineslund sadler om

I takt med at flere større dagligvareaktører er begyndt at satse mere på nethandel, er det blevet vanskeligere for flere af de små netbutikker at fastholde indtjeningen

KØD

AF JAKOB BRANDT

Den erfaring får nu Mineslund til at sadle om og drosle lidt ned for sit eget netsalg for i højere grad satse på en rolle som leverandør af økologisk kød til udvalgte dagligvare- og netbutikker.

Senest er Mineslund begyndt at levere til Føtex Food.

- Vi har lavet en salgsaftale om at levere en håndfuld oksekødsprodukter til udvalgte Føtex Food-butikker i København og Aarhus, og det er vi rigtig glade for. I første omgang bliver

der ikke tale om de store mængder, men hvis pålægsprodukterne kommer med, bliver det interessant, siger agronom Eirik Vinsand, som driver Mineslund, der ligger på halvøen Asnæs ved Kalundborg.

Plads til flere produkter

- Flere og flere kunder i Føtex putter økologisk kød i kurven, når de er på indkøb. Vi vil gerne sikre, at kunderne får det, de kommer efter, når de går i Føtex, og derfor er vi glade for, at Mineslund nu er kommet med som leverandør til Føtex Food. Der er givetvis også plads til flere varianter, hvis kunderne er lige så begejstrede, som vi er, siger Jan Larsen, salgsdirektør i Føtex i en pressemeddelelse.

Indtil videre kan man finde krogmodnet oksekød fra stude og ungkvæg samt hakket oksekød fra Mineslund i udvalgte Føtex Food-butikker.

Kødet kommer fra Mineslunds egen besætning samt fem økologiske malkebesætninger på Sjælland.

Aftalerne med Føtex kommer i naturlig forlængelse af Mineslunds nyligt indgåede aftaler om at levere økologisk kød til nethandlen nemlig.com og udvalgte Meny Gourmet-butikker.

- Vi er ved at sadle lidt om og skruer ned for vores eget netsalg, da det egner sig bedre til netbutikker som Aarstiderne, der leverer komplette måltidsløsninger.

Nye udfordringer i køledisken

Eirik Vinsand betegner det selv som lidt noget rod både at sælge fersk og frosset kød over nettet.

Mineslunds netsalg stagnerede for tre-fire år siden, og det vil fremover primært omfatte frosset kød.

Som leverandør til highend-supermarkedernes kølediske, betegner Eirik Vinsand det som en udfordring at udvikle emballager, som egner sig til at fange kundernes opmærksomhed.

- Vi skal have tilpasset vores etiketter, så de illustrerer vores historie og profil på en meget lille plads.

Skjult kamera fylder Coop med nye ideer

De to første af fire videoer har udløst en storm af ideer til, hvordan Coop kan sælge mere økologi

INNOVATION

AF JAKOB BRANDT

'Hvis vi gør Danmark dobbelt så økologisk, kan vi sætte en mio. dyr ud under åben himmel inden 2020', lyder et af de afsluttende budskaber i to Coop-videoer, som skal bidrage til at realisere Økologisk Landsforenings og Coops fælles målsætning om at gøre Danmark dobbelt så økologisk.

Videoerne er de første af fire planlagte Coop-videoer, som alle er optaget med skjult kamera. Videoerne

bliver lanceret via YouTube, er allerede blevet set flere end 150.000 borgere på sociale medier og de har udløst en strøm af ideer fra økologinteressererede forbrugere - hvilket har skabt den længste Facebook-tråd i Coops historie.

- Over 600 ideer er rigtigt meget - særligt fordi mange af vores brugere har brugt meget tid på at sende os meget detaljerede ideer, siger Jesper Frederiksen, der er afdelingsleder for Ansvarlighedsprojekter i Coop.

Baggrunden for kampagnen er, at Coop sammen med Økologisk Landsforening har udviklet en vision om at gøre Danmark dobbelt så økologisk.

Konkret har Coop sat priserne ned, vareudvalget op og hjulpet landmænd, der gerne vil lægge om til økologi. Men der skal meget mere til, og mange flere danskere skal tage visio-

nen til sig og gøre den til deres egen - og hjælpe Coop med nye tanker.

Forslagene fra kunderne spænder vidt, men hovedparten kredser om emner som øget udbud af økøkød og flere produkter i løs vægt. Andre ønsker lavere priser, mindre emballageforbrug og udfasning af buræg.

Mange peger desuden på, at det vil være muligt at løfte salget ved at informere mere om økologi og evt. skilte med de produkter, som er dyrket med brug af sprøjtemidler og kunstgødning.

Coop er nu ved at nærlæse ideerne og overveje, hvilke der kan bruges i det fortsatte arbejde.

Konkret er Coop allerede ved at undersøge et forslag om at erstatte en del af det konventionelle slik-sortiment med økologiske produkter.

Martin Daasbjerg er i fuld gang med at finde kunder til de mange ænder, gæs, høns og kalkuner, som Dansk And skal slagte på havnen i Struer.

Selv om ølandshveden har givet en god høst i år, får Morten Øster endnu ikke fuld valuta for de mange timer, han lægger i mølleriet, men pilen peger den rigtige vej.

Samsø Mel har fået fodfæste på fastlandet

Den største udfordring for gårdmølleriet er at få fyldt kundekartoteket

MEL

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

Samsø er kendt som hjemsted for en alsidig landbrugsproduktion. Kartofler, løg og græskar er nogle af de produkter, som mange forbinder med Kattegat-øen.

Mindre kendt er Samsøs rolle som leverandør af økologisk mel, men det forsøger Ida og Morten Kristensen at ændre på.

Siden 2013 har parret malet mel af korn fra egne marker, og stille og roligt er de ved at opbygge en kundekreds, som er stor nok til, at beslutningen om at investere i en stenkværn og indrette et mølleriet med tilhørende renseri begynder at ligne en god forretning.

Den værdiforøgelse parret skaber ved at forarbejde sit eget korn, gør landbruget mindre sårbar over for de ret store udsving, der ofte præger verdensmarkedspriserne på økologisk korn.

- Jeg får ikke nok ud af det i forhold til det arbejde, jeg lægger i mølleriet, men pilen peger den rigtige vej.

På fastlandet er østjyske SuperBrugsene og Føtex-kæden de største kunder. Sidstnævnte er nemmest at håndtere, da salget styres centralt via Go Local og serien 'Lokale varer'. Det betyder, at varerne skal leveres et sted, mens Samsø Mel selv skal levere melposerne direkte til de enkelte SuperBrugser.

Andre kunder tæller specialbutikker og lokale restauranter, og senest har en stand på Food Festival i Aarhus fået Hotel Mayor som kunde.

Ringene er sluttet

For Morten Kristensen er det en ekstra krølle på historiefortællingen, at slægtsgården Kristensminde i 1869 blev anlagt af hans oldefar, som stammede fra en møllerfamilie på Ærø.

- Nu, da vi har etableret en mølle, kan man sige, at ringen er sluttet, siger Morten Øster, som overtog gården fra sine forældre i 1998 og om lagde den til økologi fire år senere.

Han satsede primært på produktion af brødkorn, men efter hans vurdering fik han ikke en ordentlig afregning. Samtidig var det utilfredsstillende at levere til et stort foderstoffirma, hvor hans korn forsvandt i mængden.

- Måske endte det som foder, eller også blev det blandet sammen med andet korn og endte som mel, hvor ingen kunne genkende det ude på butikshylderne.

Lokal bager gav det sidste skub

Gradvist modnede det tanken om at indrette et gårdmølleriet, men det var mødet med bagermester Jacob Stück, som for alvor satte skub i planerne. Han åbnede bageri i Ballen i 2011 og hans brød imponerede Morten Ø. Kristensen.

- Brødet var bagt på langtidshævet dej. Det smagte helt anderledes, end det vi plejede at få, og jeg sagde til Ida, at vi burde levere mel til én som ham. Til sidst blev hun træt af at høre på mig. Hun tog ned til bageren, og han fortalte, at han havde gået med nogen af de samme tanker, og så tog tingene fart derfra, siger Morten Øster.

Den vordende møller og Ballen-bageren faldt godt i hak, og Morten Øster gik på jagt efter viden om mel og møllerier. I den forbindelse fik han god hjælp af Per Grupe fra Mørdrupgård og Kragegården på Fyn, hvor Kristian Andersen tog imod med gode råd til en kommende kollega.

Skal undgå at dødmale melet

Kværnen valgte han at købe hos Engsko i Randers, som har over hundrede års erfaringer med at lave møllesten.

- For at undgå problemer med kondens var jeg nødt til at isolere møllebygningen, som jeg har indrettet i en gammel hestestal, fortæller Morten Kristensen.

Totalt kostede indretningen ca. 4-500.000 kr., før han i 2013 var

klar til at male det første korn.

De første portioner mel fra Kristensminde blev hurtigt æltet ind i Jacob Stücks opskrifter.

- Morten er god til det i marken. Jeg er god til det i bageriet, men møllen var ny for os begge, så vi skulle lige finde ud af, hvor hårdt vi kunne presse kværnen, siger Jacob Stück.

Det handler om at få den højeste udnyttelsesgrad, uden at det går ud over bagekvaliteten. Presser man møllestenene for tæt sammen under maleprocessen, risikerer man at 'dødmale' melet.

Aktuelt udnytter Samsø Mel ca. 70 procent af kornet, men i modsætning til andre kører Morten Øster kun kornet en enkelt gang gennem kværnen.

- Jeg synes ikke, at jeg fik nok ud af at køre det flere gange igennem.

Løfter kornet fem gange

Det er formentlig de færreste, som rammer den ideelle indretning af et gårdmølleriet i første hug, og Morten

Kristensen har planlagt de første justeringer.

- Som anlægget er stillet op nu, løfter jeg kornet fem gange, og det er for meget.

En højtplaceret silo med en tilhørende snegl vil reducere antallet af løft til tre.

- Vi er endnu ikke dér, hvor vi skal være, men vi investerer og effektiviserer i takt med, at vi får råd, siger ø-mølleren, som på en lang arbejdsdag kan male ca. 500 kg mel.

- Jeg tæller ikke mine timer.

Blander almindelig mel i dejen

Ernæringsmæssigt er der flere fordele ved stenformalet mel, men rent bage-teknisk har det nogle begrænsninger og for at opnå den optimale konsistens og hæveevne er det nødvendigt at tilføje mindst 30 procent almindelig mel, oplyser Samsø-bageren.

- For mig som bager er det vigtigt, at melet er lokalt og stenformalet, da det giver en bedre smag. At det også er økologisk, er kun et ekstra

Mel fra Samsø

► Det økologiske sortiment består af hvedemel og ølandshvede, fintmalet, fuldkorn og halve kerner, fuldkornsrugmel og svedjerug, som kan levers i poser med 1,5 kg til 20 kilos sække.

► Priser pr. pose: 36-40 kr.

plus, siger Jacob Stück, som i øjeblikket overvejer at få økologigodkendt sit bageri, så han kan bage to-tre brød, som han sælger med Ø-mærket på og dermed opnå en højere pris.

- En fuldstændig omlægning til økologi er der ikke kunder til på Samsø, siger Jacob Stück.

Hans omsætning er vokset markant, siden bageriet er begyndt at levere friskbagt brød til SuperBrugsen i Tranebjerg, som i dag står for 40 pct. af brødsalget.

Ølandshveden er et af de mest populære produkter da Samsø Mel udstiller på Food Festivalen i Aarhus. Den gav ikke meget salg, men Morten og Ida Kristensen fik mange gode snakke og fik kontakt med en ny interessant kunde.

Det kræver sin sten at male mel

Engsko fra Randers leverer møllesten til kunder i hele verden

MEL

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

I over 100 år var møllestensproducenten Engsko en stor del af det randrusianske erhvervsliv og en af byens første større eksportsucceser. Virksomhedens medarbejdere nåede gennem årene at producere millionvis af møllesten, som blev solgt til at kværne korn til groft mel hos kunder i hele verden.

Men i 2004 var møllesteneventyret slut. Virksomheden lukkede produktionen i Randers, pakkede maskinerne ned og flyttede produktionen til Etiopien, hvor virksomheden allerede i 1999 havde bygget en fabrik i hovedstaden Addis Ababa.

En velvalgt placering i en land, hvor verdens hårdeste kornsort teff udgør en stor del af befolkningens basisføde. Det kræver sin stenkværn.

I Etiopien var det samtidig nemmere at skaffe billig arbejdskraft til det tunge og støvende arbejde med at støbe og slibe møllesten. Fabrikens 42 ansatte producerer årligt

18-20.000 sæt møllesten. De størster har en diameter på 1,5 m og vejer 800 kg.

Støbt af flint og smergel

Stenene bliver støbt af flintesten fra Frankrig og metaloxidet smergel fra Tyrkiet. Begge dele knuses og blandes til en støbemasse ved at tilsætte en blanding af flydende magnesiumklorid og magnesiumoxid.

Når massen er hældt i støbeformen, skal den tørre i tre uger, inden de færdige møllesten bliver sandblæst, så de får en ru overflade. Ifølge salgsdirektør Leif Madsen, som er en af ni ansatte på salgskontoret i Randers, handler det om at lave en sten, der afgiver så lidt støv så muligt.

- Det er kun hårdheden, der tæller, og vores sten holder i 10-15 år, siger han.

Voksende marked i Europa

Gennem de seneste år har Leif Madsen oplevet et stødt stigende salg af møllerudstyr til det europæiske marked.

- Vi sælger møllesten i alle verdenshjørner. Vi sælger flest til Afrika og Mellemøsten, men i Europa og USA er der et voksende antal forbrugere, som vil have stenformålet mel. Det indeholder flere skaldele og

Møllestenene fra Engsko i Randers bliver produceret i flere hårdheder, men det er kun de hårdeste og dermed mest holdbare, som sælges i Danmark.

dermed har det et større indhold af fibre, mineraler og vitaminer, siger Leif Madsen.

Hovedparten af de økologiske gårdmejerier i Danmark er kunder hos Engsko, som oplyser, at et typisk gårdanlæg koster fra 50-150.000 kr. Dertil kommer evt. pakkeudstyr, siloer m.m.

Udover små og store industrimøller har Engsko et større udvalg af mindre møller til den private husholdning.

Morten Ø. Kristensen fra Samsø Mel var reelt stavsbundet til dyre banklån og måtte sælge en del jord, før det var muligt at skifte bank.

Bankens benspænd kostede en del jord

Morten Kristensen kritiserer sin tidligere bank og en konkursadvokat for at tænke mere på deres egen forretning end på at hjælpe deres kunder

MEL

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

I 2002 fordoblede økologen Morten Øster Kristensen sit landbrugsareal, da han overtog en nabogård på 75 ha.

Finansieringen skete bl.a. via store banklån, og da renten var konkurrencedygtig med de daværende realkreditlån, så Samsø-landmanden ingen grund til at bruge penge på at konvertere gælden til realkredit.

Han stolede på Ringkøbing Landbobanks mundtligt løfte om, at han altid kunne lægge lånene om, hvis banken ikke længere kunne tilbyde et konkurrencedygtigt renteniveau.

Den aftale fortrød han seks år senere, da finanskrisen skyllede ind over landbruget, og banken tilsyneladende havde glemt sit løfte.

Banken malkede landbruget

- Hver gang jeg var til møde med banken, sad de bare med korslagte arme, siger Morten Kristensen, som i 2009 havde fået et attraktivt lånetilbud fra DLR Kredit.

- Det kunne halvere min rente, men banken ville ikke gå med til at omlæg-

ge lånene. Det kostede mig næsten 250.000 kr. ekstra i renteudgifter om året, siger Morten Kristensen.

Han kan ikke frigøre sig fra tanken om, at banken bevidst malkede hans landbrug.

- Jeg oplevede, at banken koldt og kynisk så, at her var nogle værdier, den kunne hente.

I stedet for at afdrage på gælden brugte Morten Øster hvert år penge på unødvendige renteudgifter, og selv om selve driften var fornuftig, tyngede gælden så meget, at han i 2014 præsenterede banken for et budget, der viste, at driften kun kunne hænge sammen, hvis mest mulig af hans gæld blev konverteret til realkreditlån.

Ti dage til at indfri lån

- I dag kan jeg godt se, at det nok var naivt ikke fra starten at placere mest mulig gæld som realkredit, siger Morten Øster, som også tabte en pæn portion penge på bankens rådgivning om at investere i renteswaps.

Så sideløbende med, at Morten Kristensen kunne glæde sig over tilgang af nye kunder og salg fremgang i det nyetablerede gårdmølleri Samsø Mel, var den uhensigtsmæs-

sige finansiering med til at kvæle landbrugsdriften. Økonomien strammede til, og op til påske 2014 modtog han et brev, hvor Ringkøbing Landbobank gav ham 10 dage til at indfri sine lån.

To lokale købstilbud

Sat stolen for døren fik Morten Øster via Væksthus Midtjylland fat i en insolvensadvokat, som rådede ham til at erklære sig konkurs. Det skulle presse banken til forhandlingsbordet og sikre at Morten Øster bedre selv kunne styre processen. Ifølge advokaten kunne han jo altid trække konkursen tilbage.

I august i fjord fulgte han modvilligt advokatens råd, men oplysningerne om konkursens udløste et par interessante lokale købstilbud, som kunne sikre fortsat drift. Derfor ville Morten Øster trække konkursen tilbage, men nu var det pludselig ikke så ligetil, og han måtte engagere en

ny advokat for at få vristet en potentiel rolle som kurator ud af hænderne insolvensadvokaten.

Efter flere forhandlinger ender det med, at han frasælger hele den ejendom, som han købte i 2002. Handlen gjorde det muligt at indfri banklånene, og i dag drives landbruget og Samsø Mel med Merkur Andelskasse som fast bankforbindelse.

Tilbage står Morten Øster med en oplevelse af, at hans gamle bank og insolvensadvokaten tænkte mere på deres egen forretning end på det landbrug, som de efter hans opfattelse burde være mere interesserede i at hjælpe.

Ikke fair at klandre bankerne

Kreditchef Allan Dam Kristensen fra Ringkøbing Landbobank beklager, at bankens tavshedspligt forhindrer ham i at kommentere enkeltsager men generelt ønsker han ikke at diskutere konkrete lånesager i pressen.

Men set i bagkundsens klare lys vil han gerne tilskrive bankerne en del af skylden for landbrugets nuværende gældskrise.

- Der er ingen tvivl om, at bankerne op til finanskrisen generelt var villige til at låne penge ud.

Men han mener derimod ikke, at det er fair at klandre bankerne for at have opfordret kunderne til at tegne såkaldte renteswaps, og han er også uenig i, at bankerne i dag er for restriktive i deres udlånspolitik.

Tidligere udgjorde landmænd en større andel af kundekredsen i Ringkøbing Landbobank. Men selv om der i dag er en større branchespredning, og landbruget kun står for otte procent af bankens udlån, viser erfaringerne ifølge den jyske kreditchef, at det er nødvendigt at anlægge en skarp forretningsmæssig vinkel.

- Vi forsøger kun at låne penge ud til de landmænd, hvor vi har en stor sikkerhed for at de kan betale lånene tilbage, siger han.

Ny optimisme på mølleriet

På Samsø glæder Morten Øster sig over at have fundet en bank, som tror på hans koncept.

- Merkur har hele tiden troet på Samsø Mel. Vores økonomi hænger sammen, og vi har positive forventninger til fremtiden.

► ANNONCER

■ TID & STED

4. november kl. 13 - 17. Temaeftermiddag om recirkulering af næringsstoffer til markerne. Drivervej 8, 6670 Holsted og Vamdrupvej 39, 6580 Vamdrup. Kontaktperson: Bjarne Hansen, tlf. 2115 8706. Arr: SEGES og Økologisk Landsforening.

8. november kl. 10-15. For 6. gang er der Økologisk Slagtefestival på Halkær Kro. Bønder og avlere har et rigt udvalg af kvalitetsprodukter: And - Kylling - Lam - Ged - Gris - Kalv - Ost - Mel - Frugt - Grønt - Is - Middagsretter. Halkær Kro åbner krostuen. Se mere på halkaer.dk

20. november kl. 12 - 16. Åbent hus på nyt økologisk biogasanlæg. Tarpevej 15, Strellev, 6870 Ølgod. Arr: JH BioEnergi ApS og Økologisk Landsforening.

25.-26. november. Økologi-Kongres 2015 - Succes og udfordringer. Vingsted hotel & conferencecenter ved Vejle. Kongressen byder på et bredt fagligt program med nyeste viden, stof til eftertanke, spændende oplægsholdere, visionære debatter samt en levende udstilling. Deltagerne repræsenterer foruden landbruget alle dele af økologien, så det er unik mulighed for at få skærpet dit personlige netværk fra nær og fjern. Find oplysninger på www.okologi-kongres.dk. Arr: Seges, Landbrug & Fødevarer og Økologisk Landsforening m.fl.

27. og 28. november. Julemarked på Rohavegård - et økologisk landbrug drevet af mennesker med nedsat funktionsevne. Kom og oplev et rigtigt julemarked på landet. Rohavegård, Strandbakken 142, 4700 Næstved. Se meget mere på rohavegaard.dk. Arr: Rohavegård.

28. november - 6. december. Økologisk julemarked hos Camilla Plum. En herlig blanding af den traditionelle nissejul med gamle nisser i alle kroge, det vildeste sammensurium af arabisk souk, indisk tempel, Bethlehem, virkelig dårlig smag, stedvis god smag og den skønneste overdådighed. Fuglebjerggård, Hemmingstrupvej 8, 3200 Helsingør. Se nærmere oplysninger på www.fuglebjerggaard.dk. Arr: Camilla Plum.

Oplysninger til Tid & Sted mailes til ab@okologi.dk

De næste numre

Udkommer	Annonce-deadline	Nr.
13. nov.	3. nov.	577
27. nov.	17. nov.	578
11. dec.	1. dec.	579
8. jan.	15. dec.	580

Se oplysninger om annoncering på

www.oekologiogerhverv.dk

www.oekologiogerhverv.dk

Fortæl os, hvad du mener om avisen, så vi kan blive endnu bedre.
Hvad savner du at læse mere om?
Send en mail til ab@okologi.dk

Rådgivning med mening

Interesseret i eget biogasanlæg?
Vi beregner dimensioner, investering og driftsøkonomi. Gratis for de første 25.

Kontakt Michael Tersbøl mit@okologi.dk 5153 2711

Stine Hjarnø Jørgensen, økonomi	2936 7069
Carsten Markussen, planteavl	3062 7215
Claus Østergaard, planteavl	2045 7465
Erik Kristensen, planteavl	6197 4911
Poul Christensen, planteavl	3062 7545
Mads S. Vinther, planteavl	3062 9016
Malene Storm Kræfting, planteavl	2026 1072
Martin Beck, planteavl	2342 4980
Marie-Louise Simonsen, naturtiltag	3062 5852
Bjarne Hansen, tværfaglig	2115 8706
Kirstine Lauridsen, kvægbrug	2043 6104
Iben Alber Christiansen, kvægbrug	6197 4909
Mads Mortensen, kvægbrug	6197 4912
Michael Tersbøl, biogas	5153 2711
Peter Søndergaard, omlægning	6197 4903
Lars Lambertsen, omlægning, svineproduktion	6197 4906

Nyt fra mark og stald på Landbrugsbloggen

Vil du søge investeringsstøtte?

Markskoler med fokus på udfasning af konventionel gødning

Strøm på traktoren

Efterafgrøder erstatter kløvergræs

Innovativ strigle

Læs om det på www.okologi.dk/okoblog

■ Bog-nyt

Geniale grøntsager fra Vanløse Blues. Maria Engbjerg. 206 s. 249,95 kr. Nyt Nordisk Forlag. Vanløse Blues er Maria Engbjergs blog, hvor hun deler opskrifter med andre. Hun kalder sig selv grøntsagspassionist, og hun udvikler selv sine retter udkommer nu med en gedigen kogebog, hvor nogle opskrifter er fra bloggen, men de fleste er helt nye.

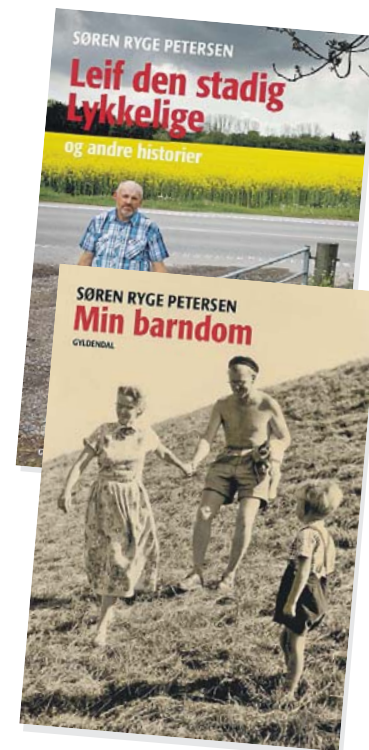
Man kan fint bruge opskrifterne som de er, eller man kan tilføje kød, hvis man synes, det hører sig til, men det er meningen, at grøntsagerne skal have hovedrollen.

Den store amerikanske kogebog. Clementine Paddleford. 840 s. 399,95 kr. Lindhardt og Ringhof. 6. november udkommer en amerikansk klassiker på dansk. 500 opskrifter indsamlet fra slutningen af 1940'erne og op gennem 50'erne på rejser

i samtlige stater i USA og første gang udgivet i 1960 med titlen How America Eats. Prøv for eksempel 'Det amerikanske senats bønnesuppe' eller Mrs. Robert Gemmills 'Gedebukkejulekager' fra Kansas.

Bogen er inddelt efter stater og krydret med korte historier om menneskene og de steder, opskrifterne stammer fra, så den giver også et fint lille tidsbillede af USA.

Leif den stadig Lykkelige / Min barndom. Søren Ryge Petersen. 276 s. 299,95 kr. Gyldendal.

Nogle bøger har man lyst til at læse både forfra og bagfra, og med denne er det faktisk meningen. Vendes den ene vej, kan man læse portrætter af Leif den stadig Lykkelige og en række andre personer med visioner og historier.

Tipper man bogen, kan man i stedet læse minder fra de første 15 år i Søren Ryge Petersens liv, og ikke mindst om de personer, der har gjort indtryk. Uanset hvilken del man læser, er den rigt illustreret med fotografier.

AB

biodynamisk kvalitet

Overvejer du at dyrke biodynamisk?

Kontakt os og hør, hvad du kan få ud af det, og hvad der skal til – både praktisk, fagligt og personligt.

Læs om principper, metoder og erfaringer på www.biodynamisk.dk

Med venlig hilsen

Foreningen for Biodynamisk Jordbrug

Økologiens Hus

Silkeborgvej 260, Åbyhøj

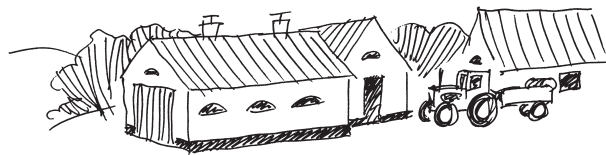
tlf. 86 19 94 45

biodynamisk-forening@mail.tele.dk

Læs om de økologiske spisemærker på
www.oekologisk-spisemaerke.dk

ØKOLOGI & ERHVERV

Er du klar til den forestående vinter - har du, hvad du behøver, eller har du for meget?

Hvilke andre steder end i ØKOLOGI & ERHVERV finder man så mange spændende og relevante oplysninger om økologi - og så gode annoncer?

Alle annoncer i ØKOLOGI & ERHVERV læses med stor interesse, de forsvinder ikke bare i mængden. Så, mangler du noget, inden foråret spirer frem, finder du det måske lige her.

**Køb - Salg - Bytte - Arbejde
 - Samarbejdspartnere -
 Livsledsager - Hyrdehunde
 - eller noget helt andet**

Bestil annonce på 87 32 27 23 eller ab@okologi.dk

■ KORT & GODT

Købes: Økologisk hønsegødning, sødlupiner og hestebønner. Erik Mortensen, tlf. 9864 7122. Øko-aut.nr. 20877.

Økologisk høsilage og wrap af kløvergræs fra 1. og 2. slæt sælges og leveres. Foderanalyser haves. Ågård Fourage, 7538 9660.

Løbekvier: 15-20 stk. økologiske RDM - Løbekvier sælges. Ved Brørup. Henvendelse ved Lars Hvelplund, tlf 5134 1260 eller larshvelplund@hotmail.com

Under Kort & Godt koster en annonce på højst 20 ord kun 125 kr. Er den på højst 40 ord, er prisen kun 250 kr. (inkl. moms) - og man behøver ikke være medlem eller abonnent for at annoncere. I spalten Kort & Godt må teksten ikke være på mere end 40 ord, første ord markeres med fed, og resten skrives uden særlige markeringer eller lineskift.

Bestil annonce på tlf. 87 32 27 23 eller ab@okologi.dk

Nordens største økologiske besøgs- og demonstrationshave

Økologiens Have

Rørthvej 132, 8300 Odder
www.ecogarden.dk

Generalforsamling i Økokød

Torsdag den 12. november 2015 kl. 18.30
 i Jysk Landbrugscenter i Billund,
 Majsmarken 1, 7190 Billund.

Der startes med økologisk middag.

Generalforsamling ifølge vedtægterne.

Efter generalforsamling kommer der et aktuelt indlæg vedr. Økokød. Se evt. hjemmeside for nærmere information.

Tilmelding til spisning nødvendigt senest den 10. november til Ina Nielsen på mail:inan@friland.dk eller tlf. 89 19 27 63

ÅBENT HUS PÅ NYT ØKOLOGISKE BIOGASANLÆG

JH BioEnergi ApS og Økologisk Landsforening inviterer til Åbent Hus ved to nyopførte økologiske gårdbiogasanlæg.

Fredag den 20. november
 Jens Krogh, Tarpvej 15, Strellev, 6870 Ølgod

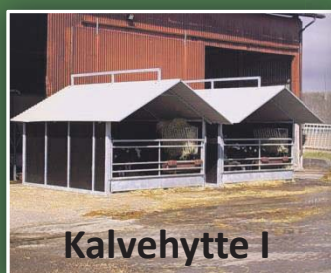
Kom og hør om erfaringer med etablering, opstart og drift af anlæggene, hvor biomassen er kvæggylle, dybstrøelse, ensilage mv.

Programmet starter kl. 12 og byder på officiel indvielse, oplæg om biogas og økologisk landbrug inkl. økonomi. Guidede rundvisninger indtil kl. 16.

Forplejning kan købes på stedet.
 Tilmelding ikke nødvendig.

JH BioEnergi ApS

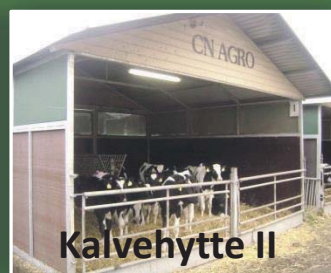
ØKOLOGISK
 landsforening

Kalvehytte I

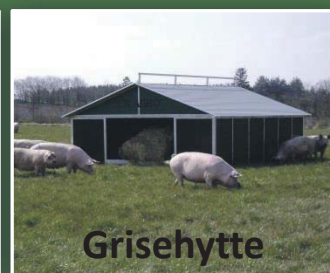
Kalve Express

Kalvehytte II

Forværk

Grisehytte

Hvad betyder C/N?

I artiklen om mobil grøngødning på side 10-11 anvendes udtrykket C/N-forhold. C/N-forholdet kan også skrives som kulstof/kvælstof-forholdet. Det dækker over forholdet mellem kulstofindholdet og kvælstofindholdet i et givent materiale. Ved et C/N-forhold på 15 er der 15 gange så meget kulstof som kvælstof. For at mikroorganismer kan omsætte og nedbryde organisk plantemateriale, skal der både være et væsentligt indhold af kulstof og kvælstof til rådighed. Begge dele fungerer som energikilde for de mikroorganismer, der skal gøre arbejdet. Ud over at fungere som brændstof indgår kvælstoffet desuden i opbygning af bakteriernes komplicerede aminosyreforbindelser. Processen er nødvendig ved omsætning af såvel mobil grøngødning som fast husdyrgødning og kompost.

Afbalanceret indhold

For at få en god omsætning, skal der være et afbalanceret indhold. Hvis det materiale, der skal omsættes, har et lavt C/N-forhold -

altså meget kvælstof i forhold til kulstof - sker omsætningen i første omgang meget hurtigt, men senere går processen i stå, fordi der ikke er energi og materiale til at bygge stofferne sammen som stabile humusforbindelser i jorden eller som planteoptagelige næringsstoffer.

Når der er for meget kvælstof i forhold til kulstoffet er der stor risiko for, at det overskydende kvælstof fordampes i form af ammoniak.

Omvendt vil mikroorganismerne, hvis der er for lidt kvælstof i forhold til kulstof - altså et højt C/N-forhold - komme til at mangle kvælstof.

Hvis der til mikroorganismernes arbejde er for lidt kvælstof i forhold til kulstoffet, går processen for langsomt, eller der sker slet ingen omsætning.

I traditionel kompostering foretrækker mange et C/N-forhold på 20-30 i komposttyngen.

I frisk plantemasse som afklippet græs svinger C/N-forholdet typisk mellem 10-20. Halv fra korn ligger det mellem 50-125.

kis@okologi.dk

Afsender: ØKOLOGI & ERHVERV • Silkeborgvej 260 • 8230 Åbyhøj • avis@okologi.dk

Mange elever skal smage på økologien

Danmarks hidtil største skoleprojekt om økologi vil i løbet af tre uger bruge 87 ton økologiske råvarer i skolekøkkener over hele landet

UNDERVISNING

AF JAKOB BRANDT

Efter efterårsferien lød startskudtet til Danmarkshistoriens største skoleprojekt om økologi. Ikke færre end 161.000 børn fra 6.724 skoleklasser er i disse dage i færd med at lære om økologi og madens vej fra jord til bord.

Det er Coop, som står bag programmet GoCook, som både omfatter letfordøjelige undervisningsmaterialer om økologi og 87 ton økologiske råvarer, der sendes rundt i hele landet i 'smagekasser'.

GoCooks overordnede mål er at være med til at skabe den første generation, der er bedre til at lave mad

end deres forældre. Men ambitionerne rækker endnu længere end til at lære børn om potter og pander.

- I madlavning spiller råvarerne en helt central rolle, men børn ved ikke, hvor maden kommer fra, og hvordan den er produceret. I år skal børnene derfor følge gulerodens vej fra jorden til skolekøkkenet - og derigennem lære om forskellen på økologisk og konventionelt landbrug. En gulerod er ikke bare en gulerod, siger projektchef Bente Svane Nielsen fra Coop.

Interesse fra hele landet

Nogle vil måske mene, at den økologiske gulerod ikke kan glide ned på skoler i hele landet, men økologien vinder frem alle steder. Blandt de mest GoCook-glade kommuner er Lolland, Billund, Morsø og Slagelse.

Alle kommuner som traditionelt ligger lavt, når det gælder andelen af økologi ved borgernes middagsborde. For eksempel er cirka 90 procent af alle børn fra 4. til 7. klasse i Lolland Kommune med i GoCook, selvom kun 4 procent af varerne i

Ikke færre end 161.000 børn har tilmeldt sig Coops økologiske undervisningsprojekt GoCook. Her er elever fra 6.B på Skovbakkeskolen i Odder i gang med at lave korn-otto.

indkøbskurven er økologiske i kommunen.

Ærø topper listen

- Det er fantastisk, at madlavning og økologi tiltrækker klasser fra hele landet fra Lolland til Lemvig. Lige nu er vi i Danmark verdensmestre i øko-

logi. Hvis vi skal bevare førstepladsen, så skal den næste generation lære at lave mad og gå op i, hvad de spiser. Det første skridt er nu taget til, at skolebørn i hele landet bliver klogere på økologi end deres forældre, siger Bente Svane Nielsen.

Coop har udarbejdet en Top 10

over de kommuner, hvor flest elever deltager i dette års GoCook. Ærø topper listen, idet 94 pct. af eleverne i 4.-7. klasse deltager i GoCook. Til sammenligning deltager kun tredje elev i de århusianske og københavnske skoler.